

Управління освіти і науки
Славутицької міської ради Вишгородського району Київської області

Чорнобиль не має минулого часу...

**Загальноукраїнський урок до 35-х
роковин Чорнобильської катастрофи**

Славутич, 2021

Чорнобиль не має минулого часу... [Текст] : посібник з підготовки та проведення загальноукраїнського уроку до 35-х роковин Чорнобильської катастрофи [відп. за вип. Л. М. Живець; уклад. О. М. Мандровний]. — Славутич : Управління освіти і науки, 2021. — 76 с .

Посібник містить методичні рекомендації щодо проведення загальноукраїнського уроку «Чорнобиль не має минулого часу» у закладах загальної середньої освіти та сценарії уроків, проведених у закладах загальної середньої освіти міста Славутича і об'єднаних темою пам'яті жертв аварії на Чорнобильській АЕС та мужності ліквідаторів її наслідків.

Укладач: Мандровний О.М.

Відповідальний за випуск: Живець Л.М.

ЗМІСТ

Методичні рекомендації щодо проведення загальноукраїнського уроку «Чорнобиль не має минулого часу» у закладах загальної середньої освіти....4

РОЗДІЛ I. УРОКИ ДЛЯ 1-4 КЛАСІВ.....12

1.1. Кибенок Ніна. Година спілкування «Мужність і біль Чорнобиля»..... 12

1.2. Дідовець Тетяна. Урок «Біль Чорнобиля з роками не зникає»..... 21

1.3. Сахно Карина. Виховний захід «Другокласникам про аварію на ЧАЕС»...24

РОЗДІЛ II. УРОКИ ДЛЯ 5-9 КЛАСІВ.....28

2.1. Пирог Ольга. Урок «Чорнобиль – історія...трагедія та її слід в мистецтві».....28

2.2. Костенок Наталія, Ігнатова Алла. Урок «Доросле дитинство з присмаком Чорного полину».....33

2.3. Купрієнко Тетяна. Урок «Євген Пилипович Гуцало. «Діти Чорнобиля» – збірка правдивих оповідань про трагічне буття дітей після Чорнобиля, скорботна наука майбутньому поколінню».....49

РОЗДІЛ III. УРОКИ ДЛЯ 10-11 КЛАСІВ.....63

3.1. Яшуніна Людмила, Деркач Марина. Сценарій вечора-реквієму «Дзвони Чорнобиля» 63

3.2. Гніденко Олена. Сценарій Дня пам'яті Чорнобильської трагедії «Пам'ять з полиновим присмаком болю».....70

Методичні рекомендації щодо проведення загальноукраїнського уроку «Чорнобиль не має минулого часу» у закладах загальної середньої освіти

26 квітня 1986 року – одна з «чорних» дат в історії України і всього світу. Під час експерименту на 4-му реакторі Чорнобильської атомної електростанції сталися два вибухи. В атмосферу Землі вирвалася хмара радіоактивного пилу.

Сталася одна із найстрашніших за своїми наслідками техногенно-екологічна катастрофа, яка відізначалася численними проблемами у багатьох країнах світу.

За числом потерпілих від аварії Україна займає перше місце серед колишніх республік Радянського Союзу. На долю Білорусі припало близько 60% шкідливих викидів. Від радіаційного забруднення сильно постраждала також і Росія. Потужний циклон проніс радіоактивні речовини територіями Литви, Латвії, Польщі, Швеції, Норвегії, Австрії, Фінляндії, Великої Британії, а пізніше – Німеччини, Нідерландів, Бельгії.

Чорнобильська катастрофа сколихнула весь світ і своєю величезною руйнівною силою, і мужністю тих, хто першими зіткнулися з її наслідками. Ця трагедія продовжує хвилювати людей: і тих, кого вона зачепила своїм недобрим крилом, і тих, хто пізніше народився далеко від покривдженої землі.

26 квітня – День національної жалоби. Страшні наслідки Чорнобильської трагедії: смерті, хвороби, безлюдна пустеля навколо станції. Про те, що сталося, не можна забувати. Пам'ять – це данина живих усім, хто загинув, рятуючи інших.

Перш за все, загальноукраїнський урок «Чорнобиль не має минулого часу» має бути присвячений мужності пожежних, військових, героїзму простих громадян. Провідною ідеєю уроку має бути любов до України, самовідданість і патріотизм громадян, їхня активна громадянська позиція та особиста відповідальність за долю суспільства, держави.

Під час уроку доцільно використовувати міжпредметні зв'язки, спираючись при цьому на знання учнів з природознавства, біології, географії, хімії, фізики, основ здоров'я.

Рекомендуємо педагогам звернути увагу на те, що це не лише велика трагедія, а й символ безмежної мужності багатьох тисяч наших земляків. Завдяки самопожертві ліквідаторів аварія стала символом жертвності в ім'я Батьківщини, в ім'я мільйонів людей та майбутніх поколінь. Ризикуючи своїм життям та здоров'ям, вони виконали свій обов'язок і захистили людство від згубного впливу й подальшого розповсюдження радіації.

Рекомендуємо педагогам впродовж уроку розглянути роль людини у питаннях екологічної безпеки планети. Кожен житель планети має усвідомлювати, що всі процеси у природі є взаємозалежними. Кожна людина

відповідальна за майбутнє нашої Землі і наступних поколінь. Людство має об'єднатися у спільному пошуку шляхів порятунку від загрози екологічного лиха.

Загальноукраїнський урок доцільно провести за участі ліквідаторів у формі бесід, дискусій, вебінарів, круглих столів, поетичних годин та годин роздумів, семінарів.

Форму та структуру уроку учителі мають обирати, враховуючи вікові особливості учнів, їхні уподобання й інтереси, можливості та готовність запрошених виступити з відповідної тематики перед учнівською аудиторією.

Суттєвим доповненнями до загальноукраїнського уроку стануть тематичні книжкові виставки, організовані шкільною бібліотекою, фотовиставки, конкурси дитячих малюнків, презентація тематичних проєктів, перегляд та обговорення хронікально-документального фільму „Вони бачили смерть в обличчя”, документального відеонарису „Чорнобиль. Голоси” та інших. Доцільно також організувати попереднє відвідування учнями експозицій музею, меморіальних комплексів та пам'ятних знаків ліквідаторам аварії на ЧАЕС, подбати про їх благоустрій, санітарне очищення та покладання квітів.

Під час підготовки презентаційних матеріалів до уроку учитель може скористатися даними, приведеними на сайті Українського інституту національної пам'яті (Стаття «Інформаційні матеріали до річниці аварії на Чорнобильській АЕС» від 14.04.2020):

Чорнобильська катастрофа в цифрах і датах

1977 року запустили перший блок Чорнобильської АЕС.

2 роки пропрацював четвертий енергоблок ЧАЕС – на повну потужність його запустили 1984 року. Це був “наймолодший” і найсучасніший реактор.

2 дні світ нічого не знав про вибух.

30 співробітників АЕС загинули внаслідок вибуху або гострої променевої хвороби протягом кількох місяців з моменту аварії.

500 тисяч людей померли від радіації, за оцінками незалежних експертів.

8,5 мільйонів жителів України, Білорусі, Росії в найближчі дні після аварії отримали значні дози опромінення.

90 784 особи було евакуйовано з 81-го населеного пункту України до кінця літа 1986 року.

Понад 600 тисяч осіб стали ліквідаторами аварії – боролися з вогнем і розчищали завали.

2293 українських міст і селищ із населенням приблизно 2,6 мільйона людей забруднено радіоактивними нуклідами.

200 тисяч квадратних кілометрів – на таку територію поширилася дія радіації. Із них 52 тисячі квадратних кілометрів – сільськогосподарські землі.

10 днів – з 26 квітня до 6 травня – тривав викид активності із пошкодженого реактора на рівні десятків мільйонів кюрі на добу, після чого знизився у тисячі разів. Фахівці називають цей період активною стадією аварії.

11 тонн ядерного палива було викинуто в атмосферу внаслідок аварії на 4-му енергоблоці Чорнобильської АЕС.

400 видів тварин, птахів і риб, **1200 видів** флори продовжують існувати в “зоні відчуження”, де через істотне та катастрофічне забруднення повітря, ґрунтів і вод заборонено проживати людям.

26 квітня–жовтень 1986 року Чорнобильська АЕС не працювала. У жовтні 1986-го 1-й і 2-й енергоблоки було знову введено в експлуатацію; у грудні 1987 року відновив роботу 3-й. 4-й енергоблок не запрацював.

1991 рік – на 2-му енергоблоці сталася пожежа, внаслідок якої була заблокована робота цього реактора.

Грудень 1995 року – підписання меморандуму між Україною та країнами “Великої сімки” і Комісією Європейського Союзу, відповідно до якого почалася підготовка програми повного закриття станції.

15 грудня 2000 року – Чорнобильську атомну електростанцію зупинено повністю.

Вересень 2010-го – закладка фундаменту під новий саркофаг над зруйнованим 4-м енергоблоком, у квітні 2012-го стартувало будівництво арки, що мала накрити “Укриття”, у жовтні 2011 року на майданчику комплексу “Вектор” почалося будівництво Централізованого сховища відпрацьованих джерел іонізуючого випромінювання.

29 листопада 2016 року завершили насування арки над 4-м енергоблоком.

Посилити враження від розповіді учителя та запрошених очевидців Чорнобильської катастрофи може використання численних фотодокументів, хронікально-документальних, документально-публіцистичних та художніх фільмів, об’єднаних темою пам’яті жертв Чорнобильської трагедії. Учитель може скористатися сайтом Чорнобильської АЕС (<https://chnpp.gov.ua/ua/home>), знайшовши у розділі «Інфоцентр» підрозділи «Фотоальбом» та «Відеофільми». Серед них, наприклад, такі:

Сім днів після аварії. 26 квітня. Частина 1

Відео засноване на матеріалах слідства, архівах ЧАЕС, післяаварійних дослідженнях, монографіях і спогадах безпосередніх учасників ліквідації наслідків аварії на 4 блоці ЧАЕС.

Сім днів після аварії. 26 квітня. Частина 2

Відео засноване на матеріалах слідства, архівах ЧАЕС, післяаварійних дослідженнях, монографіях і спогадах безпосередніх учасників ліквідації наслідків аварії на 4 блоці ЧАЕС.

Сім днів після аварії. 27 квітня. Частина 3

Розповідь про зупинку 1 та 2 енергоблоків ЧАЕС та евакуацію міста Прип'ять 27 квітня 1986 року. Відео засноване на матеріалах слідства, архівах ЧАЕС, післяаварійних дослідженнях, монографіях і спогадах безпосередніх учасників ліквідації наслідків аварії на 4 блоці ЧАЕС.

ЧАЕС - піонер атомної енергетики України

Відеофільм, що охоплює всі етапи життєвого циклу Чорнобильської АЕС: будівництво, експлуатація, аварія 1986 року, післяаварійний пуск енергоблоків, остаточне закриття ЧАЕС, виведення з експлуатації енергоблоків, створення інфраструктури для зняття енергоблоків з експлуатації, вивіз відпрацьованого ядерного палива та майбутнє промислового майданчика.

Сайт Українського інституту національної пам'яті пропонує наступний перелік фільмів (<https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/zhurnalistam/informaciyni-materialy-do-richnyci-avariyi-na-chornobylskiy-aes>):

Чорнобильська катастрофа у кінематографі

“У суботу” (2011): <https://cutt.ly/OtZZtST>

“Метелики” (2013): <https://cutt.ly/AtZLaYm>

“Чорнобильська трагедія: люди в тоталітарній імперії. 1 серія” (2017): <https://cutt.ly/ptZZhug>

“Чорнобильська трагедія: люди в тоталітарній імперії. 2 серія” (2017): <https://cutt.ly/otZZzek>

“Земля Забуття” (2011): <https://cutt.ly/wtZL7WI>

“Чорнобильська трагедія - біль України” (2017): <https://cutt.ly/stZL8um>

“Голоси Чорнобиля” (2016): <https://cutt.ly/mtZL6dP>

“Лазуровий пил. Чорнобиль” (2016): <https://cutt.ly/QtZLrgR>

“Розщеплені на атоми” (2016): <https://cutt.ly/rtZLLAO>

“Чорнобиль. За хвилину до катастрофи” (2005): <https://cutt.ly/btZLTzM>

The Best Documentary. Chernobyl Documentary (2016): <https://cutt.ly/ItZLmiT>

The story of Chernobyl's New Safe Confinement (2019): <https://cutt.ly/FtZLQ7c>

“Чорнобиль. Точка часу” (2016): <https://cutt.ly/gtZLttg>

The Real Chernobyl / “Справжній Чорнобиль” (2019): <https://cutt.ly/YtZL9uK>

На допомогу у підготовці та проведенні уроку, зустрічей з ліквідаторами аварії на Чорнобильській АЕС пропонуємо бібліографічний покажчик:

Список сценаріїв виховних заходів та літератури:

1. Васильєва, О. «Тут був чорнозем, а тепер Чорнобиль...» : виховний захід / О. Васильєва // Шк. світ. – 2011. – № 11. – С. 16-20.
2. Вільк, В. Чорнобиль... трагедія... пам'ять / В. Вільк // Розкажіть онуку. – 2008. – №3. – С. 66-69.
3. Вільк, В. Чорнобильська трагедія. Причини. Уроки. Наслідки : класна година / В. Вільк // Історія України. Шк. світ. – 2011. – №14. – С. 5-11.

4. Видай, О. Чорнобиль – біль моя і туга : виховний захід / О. Видай // Шк. світ. – 2011. – №11. – С. 11-20.
5. Гладченко, О. Білий птах з чорною ознакою / О. Гладченко // Позакл. час. – 2007. – №3. – С. 28-34.
6. Гріга, О. «Німая печаль на вустах України» : урок до дня Чорнобильської трагедії за поезією Раїси Котик / О. Гріга // Дивослово. – 2009. – № 4. – С. 36-37.
7. Грізна зона. Тридцять кілометрів... // Позакл. час. – 2010. – №3. – С. 122.
8. Даведюк, І. Трагедія Чорнобиля – біль нашого народу : урок пам'яті / І. Даведюк, О. Кожуленко // Шк. світ. – 2007. – №11. – С. 10-13.
9. День пам'яті Чорнобильської трагедії. Атомне століття раною горить // Позакл. час. – 2014. – №3. – С. 43-45.
10. Дзюбенко, О. Відлуння Чорнобильської аварії / О. Дзюбенко // Біологія. – 2016. – №6 (786). – С. 9-13.
11. Зайцева, Т. С. Дзвони Чорнобиля і Хіросіми / Т. С. Зайцева // Позакл. час. – 2011. – № 4. – С. 65-70.
12. Коваленко, О. В. Хто квітець наш отак підступно зрадив? : [сценарій вечора, присвяченого Чорнобильській трагедії] / О. В. Коваленко // Позакл. час. – 2009. – № 5-6. – С. 46-47.
13. Климчук, А. Ю. Чорнобильські дзвони / А. Ю. Климчук // Позакл. час. – 2013. – № 15-16. – С. 4-6.
14. Левченко, Г. А думалось, що атом той слухняний : вечір-реквієм / Г. Левченко, М. Хорошак // Шк. світ. – 2007. – №11. – С. 14-16.
15. Лучанінова, О. Л. Чорнобиль – рана незагойна (колективний захід) / О. Л. Лучанінова // Позакл. час. – 2013. – №5-6. – С. 54-58.
16. Методичні рекомендації до відзначення роковин Чорнобильського лиха // Позакл. час. – 2009. – № 5-6. – С. 109-110.
17. Мозгова, Т. Дзвони Чорнобиля : інтегрований урок. 11 клас / Т. Мозгова, Л. Кисленко // Укр. літ-ра в загальноосв. шк. – 2008. – №4. – С. 46-49.
18. Морська, Т. Г. Біль і пам'ять Чорнобиля : урок пам'яті / Т. Г. Морська // Розкажіть онуку. – 2009. – №5-6. – С. 107-110.
19. На Чорнобиль журавлі летіли...: вечір-пам'ять // Позакл. час. – 2010. – №3. – С. 119-121.
20. На Чорнобиль летять журавлі : година пам'яті // Шк. біб-ка. – 2011. – №3. – С. 60-61.
21. Оболоник, Т. М. Чорнобильські дзвони / Т. М. Оболоник, Н. Г. Пархомець, Т. А. Подорога // Позакл. час. – 2008. – №3. – С. 52-56.
22. Орленко, Л. Чорнобиль гірким спомином стукає в серця / Л. Орленко // Шк. світ. – 2012. – №12. – С. 11-15.
23. Паснак, М. В. Чорнобиля гіркий полин... / М. В. Паснак, О. М. Іваночко // Позакл. час. – 2015. – № 3. – С. 37-38.

24. Полин-сльозою омивається душа... : до річниці Чорнобильської трагедії // Позакл. час. – 2012. – № 5-6. – С. 123-126.
25. Притика, І. Біль і крик душі під знаком Чорнобиля / І. Притика // Позакл. час. – 2006. – №5-6. – С. 33-35.
26. Прокопенко, Л. Майбутнє без Чорнобиля : урок-реквієм / Л. Прокопенко // Шк. світ. – 2008. – № 12. – С. 14-19.
27. Савіцька, Л. В. Чорнобиль не має минулого часу / Л. В. Савіцька // Позакл. час. – 2016. – № 3. – С. 8-10
28. Світ про Чорнобиль пам'ятає : літературний матеріал до виховного заходу // Позакл. час. – 2007. – №3 . – С. 12-13.
29. Світе, Чорнобиль – то крик мого краю, світе, Чорнобиль – то рана й твоя... : вечір-пам'ять // Позакл. час. – 2009. – № 5-6. – С. 113-114.
30. Сідьорко, С. В. Дзвони Чорнобиля : урок / С. В. Сідьорко // Розкажіть онуку. – 2006. – №7-8. – С. 89-91.
31. Скорбота пам'яті людської : Чорнобиль // Позакл. час. – 2009. – № 5-6. – С. 50.
32. Солдаткіна, Т. П. «На Чорнобиль журавлі летіли...» (година пам'яті) / Т. П. Солдаткіна // Поч. навч. та вих. – 2012. – №7. – С. 16-19.
33. Спасите Зону, Планету, Землю... : [сценарій митинга-реквієм] // Позакл. час. – 2009. – № 5-6. – С. 115-117.
34. Стадникова, Н. Ю. Особая зона : вечер-память / Н. Ю. Стадникова, Л. В. Бородай // Позакл. час. – 2008. – №3 . – С. 57-58.
35. Сылкина, Е. В. Уроки Чернобыля : урок (последствия Черноб. катастрофы) / Е. В. Сылкина // Все для вчит. – 2010. – №19. – С. 80-89.
36. Терещенко, Е. Колокол Чернобыля : вечер / Е. Терещенко // Позакл. час. – 2009. – № 5-6. – С. 48-49.
37. Титова, А. Чорнобиль : трагедія, подвиг, пам'ять : [сценарій шкільного заходу] / А. Титова // Шк. біб-ка. – 2009. – № 3. – С. 61-64.
38. Тишина, В. В. Дзвони Чорнобиля : бінарний урок / В. В. Тишина // Все для вчит. – 2010. – № 16-18. – С. 30-31.
39. Ткаченко, М. Чорнобиль... Мертва земля : виховна година (4-й клас) / М. Ткаченко // Почат. освіта. – 2011. – № 14. – С. 16-18.
40. Ткачук, О. Дзвони Чорнобиля : сценарій / О. Ткачук // Шк. світ. – 2010. – №12. – С. 16.
41. Той квітень не забудеться ніколи... // Позакл. час. – 2014. – №3. – С. 109-110.
42. Хотянівська, Н. «Дзвони Чорнобиля не змовкають» / Н. Хотянівська // Поч. шк. – 2016. – №4. – С. 52-53.
43. Цап, Л. М. Реквієм Чорнобилю : [сценарій шкільного заходу] / Л. М. Цап // Шк. бібліотека. – 2008. – № 3. – С. 84-85.

44. Цимбалюк, Н. Вони пішли у безсмертя... : урок пам'яті чорнобильської трагедії / Н. Цимбалюк // Шк. світ. – 2006. – №11. – С. 12-13.
45. Чистух, В. Чорнобиль : наш гріх і біль ... : реквієм пам'яті до 30-ї річниці Чорнобильської трагедії / В. Чистух // Шк. світ. – 2016. – № 5. – С. 35-41
46. Чорна трагедія на кольоровій землі : сценарій // Шк. бібліотека. – 2014. – № 4. – 44-45.
47. Чорнобиль – біль душі : сценарій // Позакл. час. – 2009. – №5-6. – С. 111-112.
48. Чорнобиль – біль моя і туга : сценарій // Шк. бібліотека. – 2011. – № 3. – 59-61.
49. Чорнобиль – наша печаль і скорбота : сценарій // Дивослово. – 2006. – № 4. – С. 24- 28.
50. Чорнобиль – рана незагойна : колективний захід / О. Л. Лучанінова, І. М. Харлан, С. В. Заєць // Позакл. час. – 2013. – № 5-6. – С. 54-58.
51. Чорнобиль – це набат і біль // Позакл. час. – 2007. – №10. – С. 60-63.
52. Чорнобильська трагедія – біль України // Позакл. час. – 2010. – №3. – С. 123.
53. Відлуння Чорнобиля [Електронний ресурс] // Вісник Національної академії наук України. – 2011. – № 4. – С. 52-56. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnpuu_2011_4_6.pdf. – Назва з екрана
54. Дейнеко О. Чорнобиль: реалії «милостивої» радіації [Електронний ресурс] / О. Дейнеко. – Електрон. текст. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/102/>. – Назва з екрана. – Мова : укр.
55. До дня вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС Чорнобильська катастрофа: довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oridu.odessa.ua/ogo/Chornobyl.pdf>. – Назва з екрана.
56. Єременко, О. З відстані болю: до племінця Чорнобильської свічі [Електронний ресурс] / О. Єременко // Укр. літ-ра в загальноосвіт. шк. – 2012. – № 11. – С. 8-11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ulvzsh_2012_11_4.pdf. – Назва з екрана.
57. Мужність і біль Чорнобиля : літературна композиція [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pismoref.ru/1708694048.html>. – Назва з екрана.
58. Проскура, М. Незасвоєні уроки Чорнобиля [Електронний ресурс] / М. Проскура // Віче. – 2014. – № 7. – С. 50-51. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/viche_2014_7_27.pdf. – Назва з екрана.
59. Філософія Чорнобиля. Зона Ч : без відліку часу (філософія Чорнобиля очима ліквідаторів Володимира Палюха, Миколи Кулешова, Віталія Христенка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nuczu.edu.ua/rus/fch/three/>. – Назва з екрана.

60. Чорнобильська катастрофа: матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Чорнобильська_катастрофа. – Назва з екрана.
61. Чорнобильська катастрофа : вчора, сьогодні, завтра [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niklib.com/resource/indicators/Chernobyl26042011.pdf>. – Назва з екрана.

*Укладач: Мандровний Олександр, спеціаліст I категорії
управління освіти і науки Славутицької міської ради
Вишгородського району Київської області*

РОЗДІЛ І. СЦЕНАРІЙ ДЛЯ УЧНІВ 1-4 КЛАСІВ

*Кибенок Ніна,
учитель початкових класів
Славутицького ЗЗСО № 3*

Година спілкування

Тема: **Мужність і біль Чорнобиля**

1. Мета: згадати історію аварії на Чорнобильській атомній електростанції, поглибити знання учнів про неї, виховувати особисту стурбованість кожного за все, що відбувається навколо, вчити сприймати чужу біду, чужий біль як свій власний.

2. Обладнання: Плакати зі словами:

«Чи знаєш ти, світе,
Як сиво ридає полин,
Як тяжко, як тужно
Моєму народу болить!..»
(Б.Олійник)

«Нам поле люте миром перебути,
Нам поховати зло в бетон і бронь.
І – не забути! – Доки світ і люди,
Синів землі, що відвели вогонь.»
(Б.Олійник)

У центрі дошки листок календаря, де чорний напис: 26 квітня 1986 року 1 година 23 хвилини 40 секунд.

Книги: Ю. Щербак «Чорнобиль», В. Яворівський «Марія з полином у кінці століття», «Мужність і біль Чорнобиля», повість-хроніка Л. Вірини «Тієї весняної ночі».

Свічка у свічнику, проектор, магнітофон, диск із записами «Лакримоза» «Реквієм» В. Моцарта, «Маленький реквієм» П. Чайковського, газети, журнали з розповідями про аварію на ЧАЕС, малюнки учнів про ЧАЕС.

Учень.

Журбо моя! Зажуре!
Ти сива, сиза біла,
Ти чорний біль! Чорнобиль!
Ти у моїй крові!
(М. Сом)

Учень.

Ти відомий сьогодні кожному –
Не ім'ям своїм, а - бідою.
Тою вулицею порожньою
Понад прип'ятською водою...

Вчитель. Берег Прип'яті. Мирна весняна українська ніч. 26 квітня 1986 року ... Ця дата назавжди залишиться у пам'яті людства.

Учень.

А думалось: впокорений, слухняний,
Гадалося, служитиме як слід.

Та вибухнув пекельно в день весняний
Так, що здригнувся тривожно всенький світ.
Зів'яв пейзаж, зробивсь таким пасивним,
Вгорнулось місто в незвичайний дим.
І мирний атом, ставши агресивним,
Націлився на села і сади.

Вчитель. Минуть роки і десятиліття, а чорний день Чорнобильської трагедії все одно хвилюватиме людей - і тих, кого він зачепив своїм вогненным крилом, і тих, хто народився далеко від покривдженої землі. Цей день завжди об'єднуватиме всіх живих одним спогадом, однією печаллю, однією надією.

Ведучий. Ту мирну весняну українську ніч на берегах Прип'яті люди ніколи не забудуть. Вона була, як зараз усім здається, найтихішою і найтеплішою. І не сповіщала про біду. Проте в ту саму ніч з 25-го на 26 квітня відлік часу став уже далеко не мирним, а бойовим і аварійним. Відлік пішов на години, хвилини, секунди. О першій годині 23 хвилини 40 секунд, коли всі спали безтурботним сном, над четвертим реактором Чорнобильської атомної електростанції несподівано велетенське полум'я розірвало нічну темряву.

Учень.

Жорстока ноче,
О, яка ти довга!
В тобі, як крик і мука, вість одна.
Ті, що пішли в огонь, ввійшли у стогін
І душу, болем зчорнену до дна.
І, може, стали ми від болю ближче,
Четвертий блок заповнив душі вщерть...
Як відродить землі ясне обличчя,
Коли нічим не зупинити смерть?

Учень.

Щоб жив Дніпро
І щоб жила Десна.
І щоб, як завше, сад весняним шалом
Не як ілюзія - дививсь здаля.
А істина... Щоб стрілку не заскалило
В дозиметрах, де зболена земля.

Ведучий. Чорнобиль. Райцентр мав назву різновидності гіркої полину Чорнобилки. Спочатку так іменувалось древнє поселення, потім місто, а за ним і атомна електростанція. Мало хто знав про чорнобривого брата сивого полину, аж поки не блиснув страшний атомний вибух у місті, яке зветься Чорнобиль.

Вчитель. Аварія на Чорнобильській АЕС, полум'я її бурхливої пожежі висвітлювало кожного, хто там працював і хто там жив, хто був поруч з бідною людиною, хто першим і в числі перших, ризикуючи життям, нестримно кинувся до реактора.

Гість (пожежник). Першими до реактора через кілька секунд по тривозі прибули пожежники на чолі з начальником караулу В. Правиком. З цієї миті 23-річний Правик мав в своїх руках всі права пожежника. Всі, крім одного, - не було у юного лейтенанта права на помилку. За караулом Правика прибув і караул його бойового побратима лейтенанта В. Кибенка. І вони ступили у вируюче полум'я, в смертельну радіацію. Не за наказом командира, а за законом совісті. Вони кинулися рятувати станцію і людей, не думаючи про своє життя.

Вогонь все лютував, не вщухав. Начальник караулу лейтенант Правик по радіо передав виклик №3, за яким всі пожежні машини Київської області повинні негайно вирушити до Прип'яті. На допомогу примчав і начальник пожежної частини майор Л.П. Телятников.

Ведучий. Ніколи в житті, - скаже він потім, - не було у мене дороги найтривалішої й найважчої, ніж ця - завдовжки у хвилини. З тріском палала величезна площа покриття над машинним залом і допоміжними корпусами. Навкруги разом із вогнем вирував задушливий дим. Киплячий бітум пропалював чоботи, бризками осідав на одязі, в'їдався в шкіру. Люди слабшали від їдкового диму, нестерпної спеки, болю.

Але хлопці вже на це не зважали: просто не було часу думати, треба було рятувати станцію. І вони врятували. Всі 28 чоловік двох караулів затулили її собою. Ніхто не подався. Всі сміливо й до кінця виконали службовий обов'язок, свою присягу. Шість чоловік загинули. Так вони жили, працювали і увійшли в безсмертя.

Учень.

Ті, що згоріли в огні
В перші хвилини двобою,
Землю прикрили собою,
Як їхні батьки на війні.
Не залишили пости,
Мужньо стояли на герці.
Пам'ятник їм вознести
Треба у кожному серці.

Вчитель. Вдивіться у ці обличчя (*проектуються фотографії пожежників*).
Всі вони молоді, гарні, мужні. Низький уклін усім їм - від усього людства.

Навічно заснули герої-пожежники на новому підмосковному Митинському кладовищі. Скромні плити з червоними зірками будуть вічно нести імена

Правика, Ващука, Ігнатенка, Кибенка, Титенка, Тищури, які собою закрили нас від лиха.

Учень.

Там земля заповнилась
і стала нарізно, як атом.
Ви про це не знали.
Молоді оборонці життя.
Кожен з вас до кінця
Залишився і в смерті солдатом,
І про власну хоробрість
Не знали ви ще до пуття.

Учень.

Тільки б смерть зупинити –
Ту підступну,
що атомна зветься,
Де живе все згорає
На її непомітному тлі.
Ви плечем до плеча пов'язались
І серцем до серця,
Ідучи у вогонь та заради життя на землі.

Учень.

Нам залишається пам'ять,
Що світить життям і любов'ю, -
Тим високим життям, що, як серце,
Дається лиш раз на віку.

Вчитель. Герої Чорнобиля вже відомі світові. Їхні портрети лишилися на полотнах, стендах, у розумі й серцях людей. Іменами цих хлопців названі вулиці.

Ведучий. Говорячи про героїв-пожежників, що здійснили подвиг, не можна не згадати про лікарів, тих, хто лікував найтяжчих опромінених пацієнтів. За кожним тяжкохворим цілодобово пильнувала група лікарів і медсестер, які працювали в три-чотири зміни.

Вчитель. У важких умовах вдалося погасити пожежу, попередити її розповсюдження на інші енергоблоки... Суворий екзамен тримали пожежники, транспортники, будівельники, медики, спеціальні частини хімзахисту, вертольотчики, підрозділи оборони, міліції. Люди діяли героїчно, самовіддано.

Учень.

Лейтенанти – хлопці непохитні.
Молоде, вогненне покоління.
Ви, як пам'ять, у тривожнім світі.

Роду незнищеного коріння.

Учень.

Сівачі, поліщуки від роду –

Ви з вогнем назавжди подружили.

В сонцеткану днину і в негоду

Той вогонь перепинить зуміли.

Лейтенанти - мужність і звитяга,

Від землі ви набирали сили...

Ще далеко десь до саркофага.

Учень.

Та вогонь життям ви зупинили.

Першим важко. Ви ж були найперші.

Із вогню та в полум'я шагали.

Не до подвигів і не до звершень.

Учень.

Ви ж собою людство заступали.

Тільки жити - в нас бунтує спрага,

Та продовжить пісню родоводу...

А лишилась вірності присяга - **Батьківщині. Матері. Народу. (РАЗОМ)**

Вчитель. Прошу вшанувати пам'ять тих, хто віддав своє життя під час ліквідації чорнобильської катастрофи хвилиною мовчання.

Наша пам'ять і пам'ять багатьох наступних поколінь – знову і знову буде повертатися до трагічних квітневих днів 1986 року, коли ядерна смерть загрожувала всьому живому і неживому. Вирвавшись з-під влади недбайливих господарів, вона спричинила людські жертви біль і спустошення.

Гість (військовий). Поля і луки, ліси і озера, і річки, і ставки Чорнобильщини тяжко вражені невидимою чорною хворобою. Дичавіє земля, хоча ще квітують і родять сади. Ніхто не споживає тих гірких плодів, ніхто не йде до лісу за його колись цілющими дарами. Чорне коло невідомо скільки років залишиться незагоєною раною на лоні природи, закарбується в серцях людей, які покинули рідні домівки, обжиті, облаштовані місця могили своїх батьків. Офіційна довідка (середина травня 1986 року): із зони вивезено понад 90 тисяч жителів; загублено 48 тисяч земельних угідь; виведено із ладу 14 підприємств, і 5 будівельних організацій; втрачено 900 тисяч квадратних метрів житла, 10400 особистих будинків.

Учень.

Загидили ліси і землю занедбали.

Поставили АЕС в верхів'ях трьох річок.

То хто ж ви є, злочинці, канібали?!

Ударив чорний дзвін. І досить балачок.

В яких лісах іще ви забарложені?

Що яничари ще занапасться?

І мертві, і живі, і ненароджені

Нікого з вас до віку не простять

Гість (медсестра). Горе впало не тільки на Україну. Воно зачепило Білорусь, Росію. На забруднених територіях нині проживає близько двох мільйонів чоловік. Змертвіло багато водойм, непридатною для вживання стала в них риба. Дніпрова вода не дуже придатна до пиття. Вона містить радіонукліди, важкі метали, пестициди, нітрати, нафтопродукти. Деснянська вода, крім радіонуклідів, містить більше ніж дніпровська, розчинених у воді свинцю, цинку, міді, марганцю та інших металів, хімічних речовин. Особливо небезпечна для здоров'я риба Київського водосховища.

Учень.

Як страшно це - води не скуштувати.

У тім краю, де Прип'ять, де Дніпро,

І хто посмів знічев'я відірвати

Від губ народу цілого відро?

Дивлюсь на землю, на річкові води

І думаю, аж чорний від журби:

А нам казали – ви «царі природи»...

А ми ж насправді - атома раби!

Ведучий. Громадськість стурбована розбудовою існуючих атомних електростанцій, експлуатація яких не дає цілковитої гарантії безпеки для людей і природи. Скільки втратили народ і держава від одного Чорнобиля? Чи є гарантії того, що більше такого не скоїться?

Учень.

А де тепер не зона на землі?

І де межа між зоною і не зоною?

Обпекло, обпалило – у кров, у життя запеклося.

Що несе воно дітям і нашим прийдешнім літам?!

Учень.

А довкола жита піднімались

І ростом ішли у колосся.

Довірялись птахи небесам і лісам, і вустам.

Учень.

Ще збагнули не всі, -

Що вогонь смертоносний.

Що нечутно вбиває – і корінь і землю і цвіт,

Що не вийти дитинству на теплі ожинкові роси.

Що і я не знайду - там, над Прип'яттю, - вчора залишений слід.

Учень.

Радіаційна днина б'є на сполох, радіаційні стогнуть небеса.

Двадцятий вік - як доля, а не спомин,

Як хліб душі і мамина сльоза.

Учень.

Двадцятий вік - наш атомний, космічний,

І ми - розвідники його життя.

Ми завжди тимчасові, а не вічні,

І як прожити - не дано знаття.

Ведучий. Нині в Україні склалася важка демографічна ситуація. Смертність населення перевищує народжуваність. У державі народилося понад 14 тисяч неповноцінних дітей. Близько 70 відсотків дітей з першого дня народження мають ті чи інші відхилення в стані здоров'я, збільшується кількість психічних і онкологічних захворювань у дітей. Чи не час усій громадськості бити на сполох, рятувати своє майбутнє, майбутнє нації?! Тяжкий екологічний стан держави, суворі застереження вчених нікого не можуть залишити байдужими.

Учень.

Жадання людства - зупинити

Бездні атомної смерч.

Ми ж сівачі,

Ми сонця діти –

Спроможні зупинити смерть.

Спинити вибухи, ракети –

Роззброїти віки і дні.

Щоб сонце мирної планети

У кожному сходило вікні.

Учень.

Щоб трави, колоски і віття

вогнем не перетліли в прах.

Щоб грізне ядерне жахіття

Не спалахнуло по світах.

Щоб наша дума і дорога

Єднали глибину і вись, -

Чорнобильська пересторога

Волає: - **Людство зупинись! (РАЗОМ)**

Вчитель. Діти, ви гадаєте, чому трагедія Чорнобиля зайняла таке місце в наших сьогоднішніх роздумах про життя і людину?

Учні. Бо це трагедія життя. (РАЗОМ)

Вчитель. Що вам відомо про причини аварії? Чому у квітні 1986 . на ЧАЕС стався той страшний вибух?

Учень. Трагедії могло б і не бути, якби не було в нашому суспільстві байдужості і безвідповідальності.

Вчитель. До яких уроків Чорнобиля ми підійшли? Насамперед - це моральні уроки трагедії. І головне тут - людський фактор. Один із уроків – урок безвідповідальності. Ми були не готові – як морально, так і технічно до такої аварії, і коли вже сталася трагедія, довго подавалося все в приємках напівправди. Лише на десятий день Міністр охорони здоров'я республіки просив населення зачинити кватирки. 9 днів люди дихали на повні груди нуклідами, набирали берів.

Ще один з уроків - низький технічний рівень підготовки працівників АЕС, керівництво станції погано знало реактивні установки. Але не стільки низький технічний рівень, скільки низький рівень відповідальності спричинив трагедію.

Учень.

На грані людства, на краю –

В тривозі атомній стою.

Душа тривожиться, мов птиця:

А що, як висохне криниця?

Учень.

Тривожиться у полі колос:

Чому замовк пташиний голос?

І вмиль здригається планета –

І річка, Либідь, річка Лета.

Учень.

Не все, не все пощезне в світі.

Ще в зорях сад. Земля – у цвіті.

Лист подорожника. Дорога...

Та в серці атомна тривога.

(М. Сингаївський)

(Звучить «Лакримоза» В. Моцарта)

Учитель. «Чорний Чорнобиль» став якщо й не розплатою, то найсерйознішою пересторогою нашому варварству, технократичній сваволі, коли дозволяли собі знущатися з природи – нашої одвічної матері й заступниці. Це усім як грізне попередження - опам'ятатися, задуматися про таку цивілізацію, поки не пізно.

(Учень запалює свічку)

(Тихо лунає «Маленький реквієм» П. Чайковського)

Учень.

Свічка Поминальна і свічка надії...

26 квітня полум'я їхне в кожному нашому домі

зіллється в одне – полум'я віри!

Ми будемо жити! (РАЗОМ)

Вчитель. А ще який урок дав нам Чорнобиль?

Учні. Урок милосердя. Всі люди відгукнулися на біду, прийшли багатьом чорнобильцям на допомогу: збирали кошти у фонд Чорнобиля; діти-чорнобильці відпочивають і оздоровлюються в санаторіях, будинках відпочинку; надходила гуманітарна допомога з усіх кінців світу для сімей, які прибули із зони відчуження.

Учень.

Бути людиною – не дуже просто,

Бути людиною – геройство в наші дні.

Встати і крикнути з трибуни, із помосту:

- О, люди! Залишайтеся людьми! (РАЗОМ)

(Лунає «Лакримоза» В. Моцарта. Діти ставлять квіти у вазу на столі.)

Використані джерела інформації

1. Мужність і біль Чорнобиля : Повість-хроніка : Поєми. Вірші.– Київ : Молодь, 1988.– 144с.
2. Трегубов, В. «Приборкувачі вогню» : Повість-хроніка. – Київ : Молодь,1988.
3. Горlach, Л. Н. Вибір пам'яті : Вірші і поеми.– Київ : Молодь, 1988.– 160 с.
4. Чорнобильська катастрофа : Настільна книга для вчителів / Базика Д. А., Гарін Є. В., Замостьян П. В., Ладижев Л. С., Рилов В. Р. – Київ, 2007. – 68 с.

Тема: «Біль Чорнобиля з роками не зникає»

Мета: згадати про трагедію віку-вибух на ЧАЕС, визначити негативний вплив аварії на стан навколишнього середовища та здоров'я населення; розвивати вміння школярів і аналізувати та узагальнювати навчальну інформацію, вміння виразно декламувати; виховувати особисту стурбованість кожного учня, за все, що відбувається навколо, сприймати чужу біду, чужий біль; сприяти формуванню патріотичних почуттів.

Хід заняття

Вступне слово вчителя: Спливають роки... Чорною плямою стала на нашій блакитній планеті чорнобильська катастрофа.

Чорнобильський вітер по душах мете,

Чорнобильський пил на роки опадає.

Годинник життя безупинно іде.

... Лише пам'ять усе пам'ятає.

Лунає дзвін. Виходять ведучі.

Ведуча: Ранок... Чорний ранок... 26 квітня 1986 року. О 1 годині 23 хвилині 40 секунд, коли всі безтурботно спали, над четвертим реактором Чорнобильської АЕС нічну темряву розірвало полум'я. Мирна, щаслива весна перестала існувати.

Вчитель: До вашої уваги невеликий ролик, присвячений трагедії на ЧАЕС. Учні переглядають відео «Одна історія»:

<https://www.youtube.com/watch?v=UhgXiUf9vX8>

Ведучий: Минуло 35 років, а чорний день Чорнобильської трагедії продовжує хвилювати людей. Чорнобильська біда надовго залишиться у нашій пам'яті. Ще довго будемо відчувати на собі її наслідки, ще довго чутимемо її дзвони.

Учень 1. Вірш «Чорнобиль»

Чорнобиль – ми пам'ятаємо цю дату

І застигає в жилах кров.

Чорнобиль – помирає у дитини мати

І не віддасть їй вже свою любов.

Чорнобиль – скільки в цьому слові горя,

Страждань та гірко випланих сліз.

Ця радіація впадає в Чорне море,

Вона таїться в ніжних стовбурах беріз.

Чорнобиль – доки будемо терпіти

Таку халатність та тяжкий урок?

Чорнобиль – помирають діти, яким
В житті вже не зробити перший крок.

Валентина Харченко

Ведуча: Чорнобиль - невеличке українське містечко, яких сотні в Україні. Засноване ще за часів Київської Русі. У 1971 році неподалік від Чорнобиля розпочали будівництво потужної атомної електростанції. І вже в 1983 році стали до ладу чотири енергоблоки.

Ведучий: За декілька кілометрів від станції було розташоване місто Прип'ять, на той час- наймолодше місто в Україні. Свою назву дістало від тутешньої повноводної річки. На той час там проживало 47,5 тисяч осіб.

Ведуча: Місто майбутнього. Чисті, сучасні вулиці, густий ліс навколо, прикрашені декоративною керамікою будинки, яскраві панно, світлова реклама.

Ведучий: У ті часи у Прип'яті був справжній супермаркет із візками, великий кінотеатр, найсучасніша дискотека, книжкові магазини, школа мистецтв, спортивні центри з басейнами, 2 стадіони і парк.

Ведуча: І все це потопало в пахощах троянд, адже на клумбах Прип'яті було висаджено біля 30 тисяч троянд різних сортів. Прип'ять будувалася не для смерті, а для життя.

Ведучий: Ядерна катастрофа. В день 26 квітня жителів міста попросили закрити вікна та залишатися вдома. Вже 27 квітня о 14.00 почалася евакуація жителів.

Ведуча: У місто колона за колоною прибували автобуси. Людям не дозволили взяти з собою навіть особисті речі й домашніх тварин. Їх запевняли, що вони зможуть повернутися за декілька днів, а житлові будинки охоронятиме міліція.

Ведучий: Найстрашніший епізод евакуації - це автобуси, що виїжджають з Прип'яті, за якими біжать і виють собаки. Так закінчилася історія міста, яке хотіло жити.

Вчитель: А зараз хочу запросити до слова жительку нашого міста, яка на той час була евакуйована з Прип'яті,- Ворону Галину Михайлівну.

Учень 2.Вірш «Малиновий дзвін»

Ви чули, як плаче спустошена Прип'ять,
За скоєний гріх розіп'ята живцем,
Прип'ята до неба, щоб вічності випить,
Щоб вмити від бруду змарніле лице?
Регочуть іони малиновим дзвоном,
Вбиваючи блиск нерозкритих очей,
Ридає вночі божевільна мадонна,
Приймаючи з лона холодних дітей
В бездонність ночей.

Малиновий дзвін, малинове лихо ,
Як тихо ступає життя у полин,
І лине горіти туманам на втіху.
Малинове лихо, малиновий дзвін,
Чорнобильський дзвін.

Анна Багряна

Ведуча: 15 січня 2000 року ЧАЕС закрили. Світ зітхнув з полегшенням.

Ведучий: Проходять роки, а біль не вщухає після аварії, тривога не покидає людей, пов'язаних зі скорботним часом ядерного апокаліпсису. Чорнобильська біда надовго залишиться в нашій пам'яті.

Ведуча: Ми, нинішнє покоління, повинні робити все можливе, щоб зберегти своє життя і життя майбутніх поколінь: дбати про чистоту землі, насаджувати дерева, прикрашати землю квітами, травами. Не забруднювати річки, ставки й джерела.

Звучить фонова музика «Боже, Україну збережи!»

Ведучий: Живи, Україно, живи для краси,
Для сили, для правди, для волі!
Шуми, Україно, як рідні ліси,
Як вітер в широкому полі.

Ведуча:

Моя Україно, калино розквітла,
Ти в серці ясною зорею живеш.
Ти щастя моє, моє зоряне світло,
Ти в нашому серці, як сонце цвітеш.

Ведучий:

Ми волі твоєї ровесники юні,
Ростемо з тобою, для тебе живем
Цвіти, наша ненько, як цвіт на калині,
А ми твою пісню у світ понесем.

Звучить пісня «Чорнобривці». Виконують усі учасники.

Виховний захід

Тема: Другокласникам про аварію на ЧАЕС. Зустріч з ліквідатором наслідків аварії.

Мета: дати дітям уявлення про аварію на ЧАЕС та її наслідки; виховувати любов до Батьківщини, почуття гордості за її людей та бажання бути їй корисним, добре вчитися.

Обладнання: презентація, ноутбук, проектор, подарунки, фотографії.

Хід заходу:

I. Повідомлення теми виховної години. Учні заходять до зали, займають свої місця.

Слово учителя: Доброго дня, шановні учні та гості!

14 грудня в Україні є особливим днем. Сьогодні всі святкують День ліквідатора. Що це за люди і за що країна їх шанує цих? Який особливий слід залишили ліквідатори в історії нашої країни? Про це ми поговоримо сьогодні на виховній годині.

II. Вступна бесіда

Слово учителя: Дорогі діти! Нам з вами пощастило жити в одній з найкрасивіших країн світу. Як вона називається?

Так. Це дійсно незвичайна країна. І люди тут особливі. Як можна жити серед такої краси і не милуватися нею, не співати про неї пісень, не складати поезій?

Зараз пропонуємо послухати Тимоню Вероніку з віршем «Моя Україна - це пісенька мами»

Моя Україна – це пісенька мами,
Розлогі лани колосяться хлібами,
Вишневі садочки, лелеки на хаті.
Купають ставочки хмарки пелехаті.
Моя Україна – то мамина ласка,
Червона калина, бабусина казка.
Це соняхи в цвіті, горобчиків згряя...
Я кращої в світі країни не знаю.

Л. Савчук

Слово учителя: А ще ми любимо рідну Україну за те, що вона дає нам можливість навчатися в школі, займатися улюбленими справами. Скажіть, чим ви любите займатися у вільний час? Які відвідуєте гуртки? (відповіді дітей)

Тільки що ви розповіли про частинку свого дитячого життя у прекрасній країні. А ми хочемо розповісти вам про життя інших людей. Ця історія буде особливою.

III. Розповідь про місто Прип'ять

Було це в ті часи, коли вас ще не було на світі, навіть де-кого з ваших батьків не було. Ось скільки часу минуло від тоді. Жили собі в нашій Україні особливі люди. Вони були усміхнені, щирі і дуже розумні, бо добре вчилися в школі, в інституті то ж мали міцні знання. Саме ці знання і допомогли їм подружитися з добрим чарівником на ім'я Атом. Атом дарував людям справжні дива. Плесне він в долоні - і починають працювати складні машини і роботи, плесне ще раз – і побіжить по дротах веселий вогник, а з ним загорається чарівне світло у вікнах будинків, вмикаються телевізори і показують дітям найкращі мультики, починає лунати весела музика, під яку хочеться співати і танцювати. І тому люди швидко почали будувати будинки, школи і дитсадки, палац культури, в якому їх діточки, могли займатися, як ви танцями і співом. А чарівник Атом в усьому їм допомагав.

Нове місто з'явилося на березі річки Прип'ять. То його так і назвали – місто Прип'ять. А світла, що дарував людям чарівник Атом вистачало не лише для міста Прип'ять, а на всю Україну. Люди були вдячні Атому за дива. Вони побудували для свого чарівника особливий палац і назвали його – реактор. Тисячі людей працювали, щоб догодити Атому, щоб в його палаці – реакторі все було в порядку.

Цікава казка? А хочете побачити це місто?

IV. Перегляд відеоролику №1 « Прип'ять до аварії»

Слово учителя: Та раптом щось пішло не так. Можливо, людям не вистачило знань, адже не кожен уміє правильно спілкуватися з чарівниками. Чи то палац - реактор став Атому затісним... Та сталася біда - атом розлютився.

Як не намагалися люди умовити, заспокоїти чарівника, та він лише дужче розпалювався поки не вибухнув. Це була страшна біда, адже разом з вибухом добрий чарівник зник, а на світ з'явилася зла чаклунка на ім'я Радіація (малюнок, підпис). Найстрашніше те, що була вона невидима. Люди озиралися довкола, та не бачили її. А вона просто була всюди. Зла чаклунка Радіація вдиралася в оселі, прослизала під одяг, щоб спалити людей, знищувала людей з середини, наповнювала отрутою продукти харчування. Треба було рятувати від її злих чар не лише землю України, вона загрожувала всьому світу. Спочатку з міста Прип'ять вивезли дітей і жінок. Люди почали згуртовуватися для захисту від страшної біди.

Героїв-рятівників назвали ліквідаторами, адже вони намагалися ліквідувати наслідки аварії – наслідки вибуху Атома. Битва з чорною бідою була тяжкою. Багатьом довелося заплатити власним життям за те, щоб знешкодити темні

сили зла. Дуже сильно постраждали пожежники, які першими розпочали боротьбу з наслідками аварії, не маючи при тому необхідного одягу та обладнання

Я гадаю, ви вже зрозуміли, що всі ці події відбувалися в нашій країні насправді. Та в них стільки незвичайного, що важко погодитися з тим, що це не казка. То ж давайте переглянемо, як прийшла на нашу землю страшна біда, і як люди – ліквідатори протистояли їй.

V . Перегляд відеоролику №2 «Вибух та ліквідація наслідків». Зустріч з учасником ліквідації аварії на ЧАЕС

Діти, сьогодні в нас незвичайна подія. До нас завітав учасник ліквідації аварії на атомній станції. Справжній герой – ліквідатор Іванов Валентин Васильович. Він розповість вам про події, в яких брав участь особисто. Давайте привітаємось з нашим гостем.

Шановний Валентине Васильовичу! Розкажіть нам, будь ласка, про ту жахливу подію. (Слухаємо гостя)

Можливо у вас виникли якісь запитання до Валентина Васильовича? Можете їх задати.

Давайте подякуємо нашому гостю за наш порятунок, за те, що він знайшов час, щоб прийти до нас на зустріч. Побажаємо йому міцного здоров'я, мирного життя і подаруємо подарунки. Адже сьогодні його свято – День ліквідатора.

VI. Вшанування пам'яті героїв – чорнобильців

Люди назавжди збережуть пам'ять про ті події, а особливо про ліквідаторів, багатьох з яких, нажаль, нема з нами. Про них будуть нагадувати чорнобильські дзвони та пісні, сповнені болем і туги. Давайте хвилиною мовчання вшануємо тих, хто першими розпочали війну з радіацією.

VII. Підсумок виховної години

Скажіть, про що ми говорили з вами сьогодні на виховній годині? Що вас вразило найбільше? Хто такі ліквідатори?

Що б ви порадили робити людям України і всього світу, щоб більше ніколи не було такої біди?

Ви – маленькі Українці. Старанно вчіться, здобуйте знання, ростіть чесними і добрими, щоб стати гідною зміною старшим.

Маленькі наші ноги

Маленькі наші ноги
Та знають свою путь.
На службу Україні,
Як виростуть підуть.
Маленькі наші руки,
Та кріпнуть і ростуть.
На службу Україні

Всю працю віддадуть.
Дитячі в нас сердечка
Та щире в них чуття.
Любити Україну
Будуть ціле життя.

Список використаної літератури:

1. Возняк, В. Я. Чернобыль : события и уроки [Текст] : Вопросы и ответы / В. Я. Возняк, А. П. Коваленко, С. Н. Троицкий. – Москва : Политиздат, 1989. – 278 с. : ил.
2. Гусев, О. П. 25 років віч-на-віч з «Чорнобилем» [Текст] : документально-публіцистичний твір/ О. П. Гусев. – Київ : Літопис-ХХ, 2011. – 624 с.
3. Гусев, О. П. Чорнобиль усім нам болить (Дещо з історії «катастрофи сторіччя» і сьогоденної боротьби з її наслідками [Текст] : документально-публіцистична повість : у 2 т. / О. П. Гусев. – Київ : Варта, 1997. – Т.2. – 208 с.
4. Живы, пока нас помнят [Текст] : воспоминания ликвидаторов – Memories of Lives Given : memories of liquidators / автор-сост. А. Купный. – Харьков, 2011. – 136 с.
5. Переслегин, С. Мифы Чернобыля [Текст] / С. Переслегин. – Москва : Яуза, Эксмо, 2006. – 512 с. – (Мифы без грифа).
6. Сущенко, М. Екскурс у Чорнобиль [Текст] = Insight into Chernobyl : укр. та англ. мовами / М. Сущенко. – Київ : Агенство по розповсюдженню друку, 2016. – 272 с. : іл.
7. Чорнобильська катастрофа [Текст] : настільна книга для вчителів / Д. А. Базика, Є. В. Гарін, П. В. Замостьян [та ін.]. – Київ : А-Центр, 2005. – 72 с.

РОЗДІЛ II. СЦЕНАРІЇ ДЛЯ УЧНІВ 5-9 КЛАСІВ

*Пирог Ольга,
учитель образотворчого мистецтва
Славутицького ЗЗСО № 4*

Урок у 6-му класі

Тема уроку: Сюжети художніх творів історичного жанру у графіці, живопису, скульптурі. Чорнобиль – історія...трагедія та її слід в мистецтві. Створення композиції, присвяченої 35-й річниці Чорнобильської трагедії.

Мета: ознайомити учнів з творами історичного жанру в українському мистецтві, відтворити в пам'яті історію Чорнобильської трагедії.

Формувати ключові компетентності:

- усвідомлення загальнолюдських цінностей, національної самобутності через мистецтво;

- вміння критично оцінювати й інтерпретувати явища культури минулого і сучасності, розуміючи роль традицій та інновацій; працювати в команді для пошуку вирішення художньо-творчих завдань; презентувати власні твори, пропонувати ідеї, шляхи розв'язання творчих завдань, оцінювати і визначати свої сильні і слабкі сторони;

- вміння створювати ескізи історичного жанру;

- вміння шанувати історичні надбання людства;

- розвивати потребу будувати, створювати та відроджувати заради України;

- почуття сприймання чужого болю як свого, повагу до людей, які віддали своє життя в ім'я майбутнього життя людства;

- Формувати загально розвинену особистість, що буде протистояти злу, насильству, несправедливості та руйнуванню навколишнього світу;

- Виховувати естетичні, патріотичні почуття, почуття відповідальності за благополуччя нашої держави.

Чорнобильський вітер по душах мете,

Чорнобильський пил на роки опадає,

Годинник життя безупинно іде ...

Лиш пам'ять, лиш пам'ять усе пам'ятає.

Олена Матушек

Тип уроку: комбінований

Наочні посібники: репродукції картин, роботи учнів, презентація

Міжпредметні зв'язки: історія України, українська література

Хід уроку:

I. Організаційна частина. Привітання. Готовність до уроку. Релаксація

II. Актуалізація опорних знань. Бесіда.

В якому жанрі образотворчого мистецтва найбільш повно, правдиво, можна передати переломні моменти в історії людства? (в історичному жанрі)

III. Оголошення теми уроку

Сюжети художніх творів історичного жанру у графіці, живопису, скульптурі. Чорнобиль – історія... трагедія та її слід в мистецтві.

IV. Вивчення нового матеріалу. Перегляд презентації.

Зображення історичних подій властиве культурам стародавнього світу і сучасності. З давніх часів люди створювали роботи на історичні теми.

Історичний жанр – це зображення історичних подій у мистецтві. Остаточно історичний жанр, як самостійний, склався в XVII столітті.

Розквіт історичного жанру в українському мистецтві припадає на XX століття. (слайд 2,3). Ознайомлюючись з історичним жанром, не можна не згадати про трагедію Чорнобиля. (слайд 4)

Біль Чорнобиля з роками не зникає... Чорною плямою стала на нашій блакитній планеті чорнобильська катастрофа. 35 років пройшло з того часу. І 35 років цвітом скорботи і суму зацвітають чорнобильські сади, пустою стоячи в безлюдному місті. Горем і болем увійшов 35 років тому в наше життя Чорнобиль, що розділив долю людей на „до” і „після”. Безлюдні вулиці Прип’яті, кинуті школи, будинки, дитячі гойдалки, що застигли, колючий дріт тридцятикілометрової зони.

Чорнобильський вітер по душах мете

Чорнобильський пил на роки опадає.

Годинник життя безупинно іде.

...Лиш пам’ять, лиш пам’ять усе пам’ятає.

Біда відгукнулася болем у серцях мільйонів людей. Наша країна вперше відчула на собі таку грізну силу, як ядерна енергія, що вийшла з-під контролю.

Наслідки вибуху 4 реактора ЧАЕС сколихнули весь світ. У результаті аварії стався викид величезної кількості радіоактивних речовин з активної зони реактора, які радіоактивною хмарою перенеслися на величезні відстані. Увесь цей радіоактивний дощ розлетівся і розсіявся на територіях України, Білорусії, Росії. Радіоактивного забруднення зазнало майже 50% території України. В життя мільйонів людей увійшли слова „радіація”, „зона”, „ліквідатор”, „відселення”.

А на квітучій українській землі з’явилися пусті міста і села, мертвий ліс, до якого не можна підходити, сади з яблуками, насиченими радіоактивною отрутою, вода, яку не можна пити, і навіть повітря, яким ми дихаємо, стало ворогом. Чорнобильська біда надовго залишиться в нашій пам’яті. Ще довго ми будемо відчувати на собі її наслідки. Ще довго чутимемо її дзвони. Вони лунатимуть за тими, кого вже немає. Доземно схилиємось в подяці перед

ліквідаторами цієї страшної аварії. Перед живими. Перед пам'яттю до померлих від радіаційного смерчу.

Мовою сучасного мистецтва говорять до нас митці, розповідаючи про Чорнобильську катастрофу. (слайди 5-10). Вуличні графіті створені на стінах міста Прип'яті. (слайди 11-12)

Чорнобиль, закарбований митцями і в скульптурі. В багатьох містах країни створені пам'ятники чорнобильцям. (слайди 13-16)

V. Практична робота. Створення композиції, присвяченої 35-й річниці Чорнобильської трагедії.

1. Вступний інструктаж

- вибрати сюжет композиції
- вибрати формат аркуша
- вибрати правильний композиційний центр
- поетапно створити ескіз композиції
- виконати композицію в деталях

2. Інструктаж з безпеки праці

Під час роботи учень повинен тримати своє робоче місце в належному порядку, а після роботи акуратно прибрати його;

остерігатися попадання фарб в очі, на шкіру, що може викликати алергію; обережно користуватись гострими олівцями.

3. Поточний інструктаж

Допомагаю, раджу, аналізую.

VI. Підсумок уроку

1. Аналіз учнівських робіт.
2. Оцінювання робіт.
3. Виставка кращих робіт.

VII. Рефлексія

1. Чи справилися ви із творчою роботою?
2. Чи цікавий був урок?
3. Про що нове дізналися на уроці?
4. Чи виникали труднощі у виконанні роботи?

VIII. Домашнє завдання

Розглянути сюжети картин із зображенням воєнних подій.

**Історичні сюжети й образи
розкриваються у творах
графіки, живопису, скульптури**

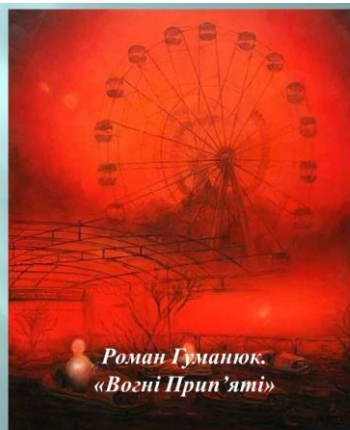

**Чорнобиль – історія...
трагедія та її слід в мистецтві**

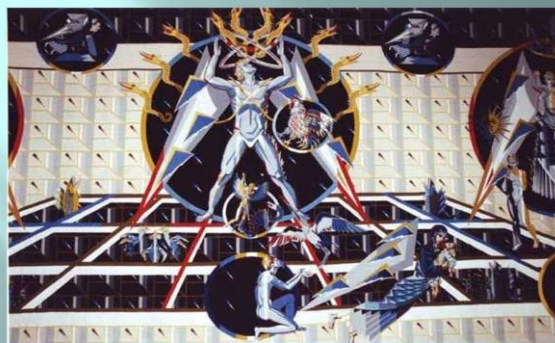
На Чорнобиль журавлі летіли, з вірію вертались навесні.
Як сніжниця, попелище біле. Розвівалось в рідній стороні.
Там згоріли гнізда і гніздечка, поржавіла хвоя і трава...

Дмитро Павличко

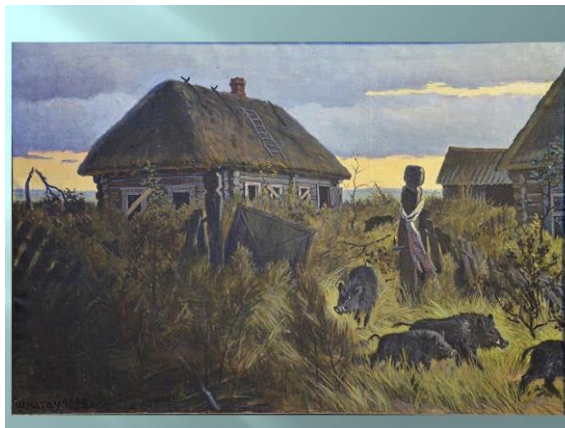

*Роман Гумаňук.
«Вогні Прип'яті»*

**Олександр Киценко.
Гобелен «Чорнобиль»**

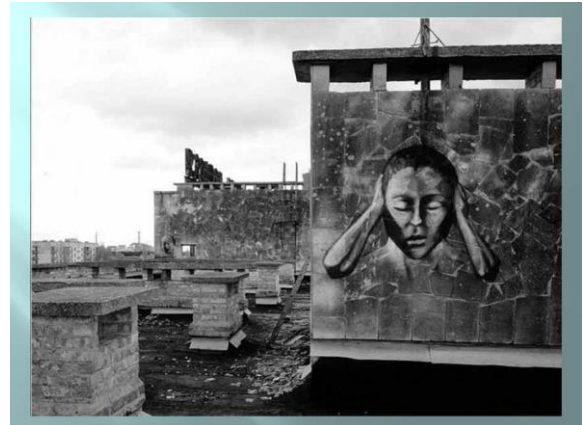

**Чорнобиль
Віктора Шматова**

*Вуличні графіті на стінах міста
Прип'яті*

*Наталія Михайлівна Костенок,
заступник директора Славутицького ЗЗСО №2;
Алла Володимирівна Ігнатова,
директор Славутицького ЗЗСО №2*

Сценарій загальноукраїнського уроку для учнів 7 класу

Тема: «Доросле дитинство з присмаком Чорного полину»

Мета: поглибити знання учнів про Чорнобильську трагедію; на основі спогадів з'ясувати, як катастрофа вплинула на повсякденне життя населення; формувати навички критичного мислення; виховувати почуття гордості за свій народ, повагу до історичного минулого; розвивати соціальну та громадянську компетентності здобувачів освіти; *змоделювати пам'ятний постер «Уроки Чорнобиля» на основі робіт учнів 1-11-х класів Славутицького ЗЗСО №2.*

Хід заняття

І частина постера «Мала батьківщина»

Учитель: Щасливі ми, що народилися і живемо на чудовій українській землі. Тут жили ще наші прадіди. Тут корінь роду українського, що сягає сивої давнини, одвічних добрих традицій.

Полісся – наш рідний край, колиска нашого дитинства. І кожна людина з трепетом в серці згадує свою малу батьківщину.

Чорнобиль – це мала батьківщина для тисяч евакуйованих, у складі яких була директорка нашого закладу Алла Ігнатова.

*Є щось святе в словах – мій рідний край!
Для мене – це матусі пісня ніжна,
І рідний край, від цвіту білосніжний,
І той калиновий у тихім лузі гай.*

(перегляд відео «16 маловідомих фактів про Чорнобиль»)

II складова постера «Безтурботне дитинство»

Учитель: Дитинство – це найкраща пора в житті кожної людини, спогади про яку ми проносимо через усе своє життя. І так важливо, щоб ці згадки були приємним і щасливими, сповненими маминої ласки, батьківської турботи, яскравих посмішок і сонячного тепла. Адже найперші зернята добра сіються в душу саме з дитинства в колі рідної сім'ї. Це чарівний світ, де збуваються усі мрії, бажання, забаганки.

*Щасливе дитинство – це друзів багато,
З якими і будні минають, як свято!
Це щедрі сюрпризи і здійснені мрії,
Казкові бажання і щирі надії.*

(перегляд фотоальбому «Безтурботне дитинство» (Додаток 1) на фоні пісні Тіни Кароль та Голос Діти «Дитинство не втрачай»)

III компонент постера «Квітуча весна»

Учитель (на фоні співу пташок):

Весна – найпрекрасніша пора року! Адже саме навесні усе в природі оновлюється, відроджується до нового життя. Якою ж вона була 1986 року? Молоде місто атомників Прип'ять було пишною зеленню, а сквери, алеї і парки дихали пахощами перших весняних квітів.

У вишневому та яблуневому цвіті потопало місто Чорнобиль – поліський оазис української природи.

*Люблю весну, та хто її не любить,
Коли життя цвіте, як пишний сад.
І, мов у сні, шепочуть листя губи,
І квіти шлють солодкий аромат.*

І ніхто не звертав уваги на чорне бадилля рослини – полин.

IV елемент постера «Чорний полин»

Експерт-біолог про властивості рослини полину:

Полин гіркий – багаторічна рослина, що належить до родини Айстрових. В Україні широко відома під назвою **чорно́биль**. Визнаний найбільш гіркою рослиною у світі. Вирізняється сріблясто-сірим кольором і специфічним запахом.

Клінічні дослідження засвідчили, що екстракт полину за 16 годин убиває клітини раку легень, зменшує ймовірність розвитку нових на 28 відсотків.

Достеменно відомо з давніх-давен, що полин допомагає у боротьбі зі шкідливими мікроорганізмами.

У складник постера «Мирний атом»

Учитель: У підприємств, як і в людей, долі складаються по-різному. На своєму шляху Чорнобильська атомна електростанція знала часи великого піднесення і спаду, загального захоплення і збайдужіння, наче доля вкотре прагнула показати всім, що життя – заповнюване.

Станції пощастило бути первістком української атомної енергетики, давши 26 вересня 1977 року перший струм. Вона працювала у складі одного, потім двох, трьох і нарешті чотирьох енергоблоків-мільйонників. Після резонансної події 1986 року відлік пішов у зворотньому напрямі: три, два, один... жодного.

VI деталь постера «Шкільні миттєвості»

Учитель: У ніч з 25 на 26 квітня 1986 року мирний атом, життя людей, природа були розкраяні сигналом «Тривога».

(звучить сигнал тривоги)

Спогади школярки Чорнобильської середньої школи №1 Алли Пеньок (Додатки 2,3)

(звучить пісня «Городок» Анжеліки Варум)

Учитель: Місто Прип'ять стало на карті України мертвим містом, а навколишня територія – зоною відчуження.

Саме ці дві складові ми додаємо до нашого постера.

VII складова постера «Мертве місто»

VIII складова постера «Зона відчуження»

IX частина постера «Подвиг ліквідаторів»

Учитель: За геройський подвиг в ім'я життя нинішніх і прийдешніх поколінь, особисту мужність і самопожертву, виявлені у ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, нагороджені посмертно: *(хвилина пам'яті)*

Акімов Олександр Федорович
 Баранов Анатолій Іванович
 Бражник В'ячеслав Степанович
 Ващук Микола Васильович
 Вершинін Юрій Анатолійович
 Дегтяренко Віктор Михайлович
 Іваненко Катерина Олександрівна
 Ігнатенко Василь Іванович
 Кібенок Віктор Миколайович
 Коновал Юрій Іванович
 Кудрявцев Олександр Геннадійович
 Кургуз Анатолій Харлампійович
 Лелеченко Олександр Григорович
 Лопатюк Віктор Іванович
 Лузганова Клавдія Іванівна
 Новик Олександр Васильович
 Перевозченко Валерій Іванович
 Правік Володимир Павлович
 Ситніков Анатолій Андрійович
 Тішура Володимир Іванович
 Топтунов Леонід Федорович
 Шаповалов Анатолій Іванович

Перчук Костянтин Григорович
 Проскураков Віктор Васильович
 Титенок Микола Іванович
 Телятников Леонід Петрович
 Ходемчук Валерій Ілліч
 Шашенок Володимир Миколайович

Це суворе випробування гідно пройшли і пожежники, і військові, оперативники, транспортники, будівельники, медики, льотчики, спеціальні частини хімзахисту – ті, хто виконували свій службовий чи громадянський обов'язок.

Спогади Алли Ігнатової про маму-ліквідатора (Додаток 4)

Гіркота втрати завжди навіює журбу. Особливо гостро це відчуваєш у пам'ятні дні квітня, бо щороку в ніч з 25 на 26 квітня переживаєш це свіжим смутком печалі.

Відеоряд «Чорнобильська біда»

**Х елемент постера
 «Екологічна катастрофа»**

Учитель: 26 квітня 1986 року... Ця дата надовго залишиться в пам'яті людства. Аварія на Чорнобильській АЕС стала новою точкою відліку в історії атомної енергетики, показала, наскільки

небезпечна сила атома, яка вийшла з-під контролю, і як важко справитись із нею.

Аварія на IV блоці ЧАЕС – це трагедія, яка змусила задуматися багатьох політиків, вчених і просто кожного з нас.

Заключна частина

Учитель: Наш пам'ятний постер змодельовано.

Рефлексія «Який мій урок Чорнобиля?»

Мій урок Чорнобиля – це відповідальність: за слова, за вчинки, за ставлення, за почуття, дії, за себе і тих, хто поряд.

Мій урок Чорнобиля – це саме життя, його цінність і плинність, його загадковість і мудрі істини, його принади й жалі.

Мій урок Чорнобиля – це пам'ять, про рідний дім, друзів, школу, глибока шана тим, хто не стояв, а протидіяв, це подвиг простої людини, що кинула виклик радіаційному полум'ю.

Мій урок Чорнобиля – це й надія, що такого більше ніколи станеться, а на місці чорного полину розквітнуть білі троянди...

Заключне слово вчителя: Куди б вас не закинула доля, де б ви не були, не забувайте свій рідний край, землю, яка дала вам сили зростати й мужніти, крила – щоб творити і насолоджуватися красою.

Шануйте себе і свою гідність і шановані будете іншими.

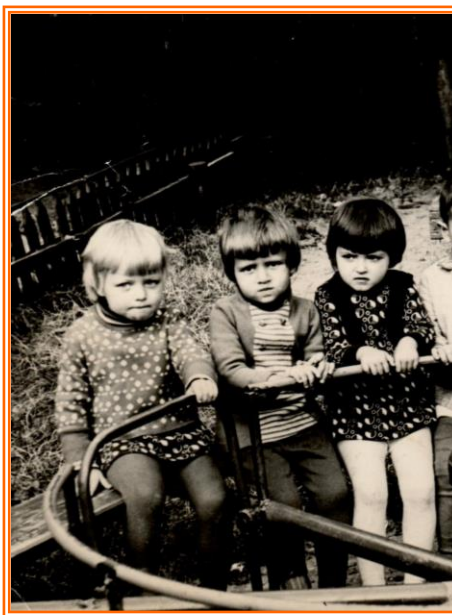
за

віра
не

Список використаних джерел

1. Болгов, В. ЧАЕС – Славутич. Із століття в століття. (Випуск перший) [Текст] / А. В. Болгов; Український видавничий консорціум. – Київ, 2004. – 160 с.
2. Герої-ліквідатори – ДСП «Чорнобильська АЕС» [Електронний ресурс] / -- Режим доступу : <https://chnpp.gov.ua/ua/about/labour-glory/heroi-likvidatory> – Назва з екрана. – Дата перегляду 11.03.2021
3. Історична довідка – ДСП «Чорнобильська АЕС» [Електронний ресурс] / - – Режим доступу : <https://chnpp.gov.ua/ua/uk/activity/88---sip> – Назва з екрана. – Дата перегляду 11.03.2021
4. Василець, О. Поезії [Текст] / О. Василець; Славутицький міський відділ культури і туризму – Славутич, 2009.- 72 С.
5. Волкова, А. С. Ушанування ліквідаторів аварії на ЧАЕС [Текст] / А. С. Волкова // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2015. №4. С. 6 .
6. Май, Н. Чорнобильська біда [Електронний ресурс] / Н. Май. — Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=YTkDJUpzE7M> – Назва з екрана. – Дата перегляду 11.03.2021
7. Пирогова, Ю. В. День вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції (виховний захід) [Текст] / Ю. В. Пирогова // Виховна робота школі. – 2019. № 11. С. 7.
8. Степанова, Т. Б. Ушанування ліквідаторів аварії на ЧАЕС [Текст] / Т. Б. Степанова // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2015. №4. С. 11 .
9. Трушевська, О. І. Скорбота пам'яті людської. Присвячено пам'яті ліквідаторів аварії на ЧАЕС [Текст] / О. І. Трушевська // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2016. №3. С. 32 .
10. 16 маловідомих фактів про Чорнобиль [Електронний ресурс] / — Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=ujeHE4lkbhQ> – Назва з екрана. – Дата перегляду 11.03.2021

З сімейного фотоальбому Алли Пеньок

Безтурботне дитинство

Перший раз у перший клас

Учениця-відмінниця

Піонерка-активістка

1 вересня 1985-1986 н.р. 40 ➡

Обдаровані учні Чорнобильської середньої школи №1
(почесне фото з прапором школи)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УРСР

ПОХВАЛЬНИЙ ЛИСТ

Нагороджена учениця 8-А-го класу Чорнобильської середньої школи м.
м. Чорнобиль, Чорнобильського р-ну Київської обл.
(місто, село, району, краю, області)
Пенюк Алла
(прізвище, ім'я)

ЗА ВІДМІННЕ НАВЧАННЯ, ЗРАЗКОВУ ПОВЕДІНКУ
ТА УСПІХИ В СУСПІЛЬНО КОРИСНІЙ, ПРОДУКТИВНІЙ ПРАЦІ

м. Чорнобиль
(місто, село)
11 травня 1986 р.
№ 7

Місце печатки
ДИРЕКТОР ШКОЛИ Майко
УЧИТЕЛІ: Шерстюк
Дяч

ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ КИЕВСКОГО ОБЛАСТНОГО
СОВЕТА НАРОДНЫХ ДЕПУТАТОВ **КОПИЯ**
СПРАВКА № 57536

Дана гр. Пенек Алла Владимировне в том, что
она состоянием на 26 апреля 1986 года фактически прожи-
вала и была прописана в г. Чернобыле, ул. Кирова, д.34; кв.13
Киевской области и согласно установленного порядка эвакуиро-
вана 05 мая 1986 года.

Довідка про евакуацію з м.Чернобиля 1986 року

Чаплинська восьмирічна школа №2 (червень 1986)

СВІДОЦТВО
про неповну середню освіту
з відзнакою

Видано це свідоцтво Пенек Аллі Володимирівні
яка народилась 19 71 році, в тому, що вона
навчалась в Чаплинській восьми-
річній школі №2 с.м.т Чап-
линка Чаплинського району
Херсонської області
закінчила у 19 86 році неповну середню
школу і виявила при зразковій поведінці і
зразковій старанності до навчання та суспільно
корисної праці такі знання:

- з української мови 5 (відмінно)
- з української літератури 5 (відмінно)
- з російської мови 5 (відмінно)
- з російської літератури 5 (відмінно)
- з алгебри 5 (відмінно)
- з геометрії 5 (відмінно)
- з історії 5 (відмінно)
- з основ Радянської держави і права 5 (відмінно)
- з географії 5 (відмінно)
- з фізики 5 (відмінно)
- з хімії 5 (відмінно)
- з біології 5 (відмінно)
- з іноземної мови Англ. 5 (відмінно)
- з трудового навчання 5 (відмінно)
- з креслення 5 (відмінно)
- з образотворчого мистецтва 5 (відмінно)
- з музики та співів 5 (відмінно)
- з фізичної культури 5 (відмінно)

11 липеня 19 86 рік

Директор школи Григорук
Вчитель: 1. Мухоміт
2. Іскр
3. Степанів

№ 013905

**Спогади Ігнатової Алли Володимирівни,
евакуйованої з міста Чорнобиля у 1986 році**

*Станом на 1986 рік – Пенюк Алли, учениці
8-А класу Чорнобильської середньої школи
№1.*

*Станом на 2021 рік – директора
Славутицького ЗЗСО №2*

За 10 днів мені виповниться 15 – і це відчуття невимовної піднесеності, справжньої дорослості для дівчинки-підлітка. Я завершую навчання у 8 класі, відмінниця й старанна учениця, активна й творча, спортивна й музично обдарована. Попереду ціла купа усіляких цікавинок, відкриттів, дружніх компаній, романтичних побачень і розчарувань... мабуть того, що прийнято вважати «Школою дорослішання».

Хто знав? Що за кілька днів мій весняний романтизм переформатується на іншу реальність – «Школу виживання»?

А поки...

Субота, ранок 26 квітня 1986 року, я не пішла до школи (тоді субота був навчальним днем для школярів), ми з батьками стоїмо на автобусній зупинці за маршрутом Чорнобиль-Трип'ять, щоб через залізничну станцію Янів дібратися білоруського села Пірки Брагинського району та навідати маминих родичів (тітку з родиною, дядька, двоюрідних братів – їх аж 4!). Яким же було наше здивування, що рейсовий автобус відмінено у зв'язку з проведенням обласних змагань пожежників (так серед людей пояснювали потік пожежних машин до м. Трип'яті). Батьки швидко зорієнтувалися й змінили маршрут – через паромну переправу по річці Трип'ять і далі автобусом.

Про аварію на Чорнобильській АЕС ми дізналися вже у Білорусії (нагадаю, що «радіаційні хмари» посунули на територію Гомельщини, що нині також є «зоною відчуження»). Подобиць, звичайно, ніхто не знав, але про велику пожежу на атомній станції та підвищений рівень радіації уже якимось з острахом говорили. Наступного дня, 27 квітня, ми вже поверталися у Чорнобиль. Пам'ятаю, як на паромі було багато людей і літні жінки чомусь плакали... Це зовсім не співпадало з моїми емоціями: пригоди подорожі (татові довелося винаймати цілий автобус, бо рейси відмінені), бурхлива сильна вода річки, теплий весняний вітер, буйна ніжність розквітлих дерев і їх п'янкий аромат цвітіння... Який вибух? Яка аварія? Яка радіація?

Зовні – жодних тривожних ознак. Весняне свіже повітря добре маскувало не знаний нами радіаційний пил. Сонячна погода дихала життям, а не загрозливою атомною катастрофою, що змінить життя цілого покоління.

Мій навчальний день 28 квітня 1986 року не був схожий на робочий

понеділок учениці 8-А класу Чорнобильської середньої школи №1. Молодші школярі були звільнені від занять, а нас, старшокласників 8-10 класів, адміністрація зібрала на організаційну лінійку у спортивній залі. Ми отримали відповідальне завдання для «дорослих школярів»: нас відрядили до медичної частини виконувати розпорядження лікарів щодо розповсюдження йодних таблеток серед людей похилого віку, пенсіонерів (нагадую, що організоване населення проходило йодо-профілактику на робочих місцях чи у навчальних закладах). У лікарні я отримала пакет з таблетками із зазначенням на ньому адреси – і це було моє спеціальне доручення. Пам'ятаю, як цілий день по сонцю ми з однокласниками ходили від хати до хати за закріпленою вулицею та розносили літнім людям йодні таблетки, що гальмували процес поглинання організмом радіоактивного йоду. А ввечері з друзями жартували в дворі про «невидимого атомного ворога»...

За кілька днів була евакуація. Як і всім, нам було повідомлено про тимчасовий від'їзд на 3-5 днів (травневі вихідні). А насправді від'їзд став квитком в одну сторону. Дорожня карта моєї евакуйованої родини досить широка, з переїздами, зміною місця навчання, роботи батьків, новим помешканням, новими колективами, влаштуванням побуту (їхали з однією дорожньою валізою):

- 1) м. Макіївка Донецької області;
- 2) смт. Чаплинка Херсонської області;
- 3) смт. Ставище Білоцерківського району Київської області;
- 4) смт. Калинівка Васильківського району Київської області;

І кожного дня – очікування дозволу повернутися додому...

Моє доросле дитинство так і залишилося до сьогодні з присмаком чорного полину. Уже будучи дорослою, здобувши освіту, маючи власну сім'ю, переїхавши до міста Славутича, я відвідала Чорнобиль (дивіться фото мого останнього візиту 2018 року). У моєму будинку, Кірова 34/13 – гуртожиток для вахтових працівників. У моїй школі – облаштовано медико-санітарну частину. Будинок моїх бабусі й дідуся (приватний сектор на Подолі, річному районі Чорнобиля) знесено через великий радіаційний фон. Свято-Іллінська церква залишається діючою (моя бабуся Марія Калениківна була набожною і водила нишком мене на великі церковні свята).

Чорнобиль - 2018

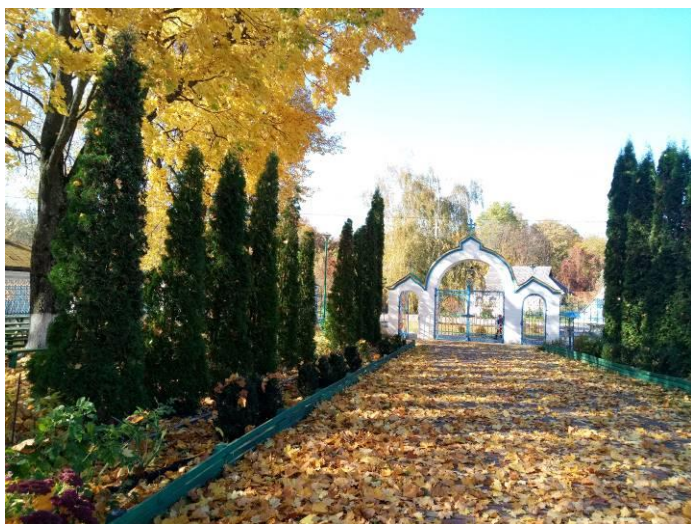
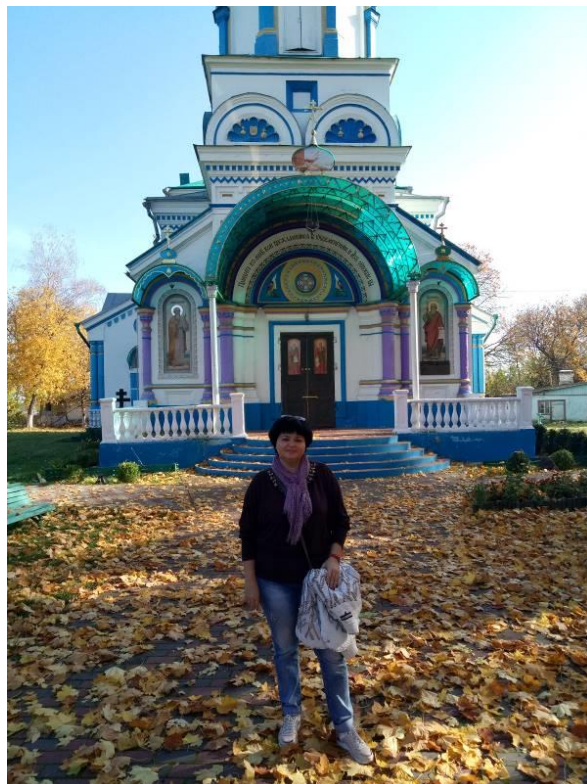
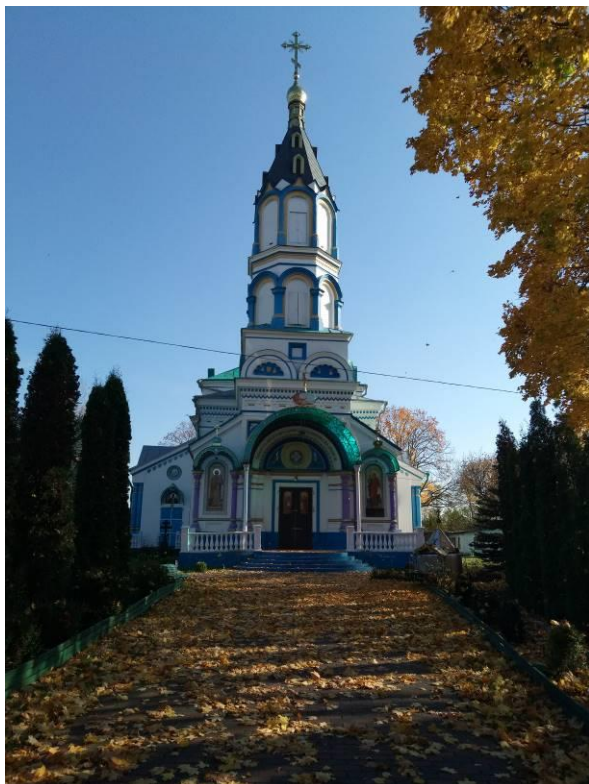

вул. Кірова, буд. 34

Чорнобильська середня
школа №1

Свято-Іллінська церква Чорнобіля

Пам'ятник пожежникам-ліквідаторам аварії на ЧАЕС у м. Чорнобилі

Об'єкт «Укриття» над IV блоком Чорнобильської АЕС

**ПЕНЬОК
ЛЮБОВ
ВОЛОДИМИРІВНА**

01.04.1949 – 18.05.2017

Ліквідатор I категорії 1986 року.
На час аварії працювала швачкою
Чорнобильського побутокombінату.
У перші дні ліквідації пожежі
(27.04.-30.04.1986) за
розпорядженням керівництва
працювала на погрузці піску, що
мішками скидали з гвинтокрилів у
вирву реактора 4-го енергоблоку.

1991-1999 роки – працювала
дезактиваторщиком на об'єкті
«Укриття» Чорнобильської АЕС.
Перенесла 2 онкологічні операції:
рак молочної залози; рак легенів з
метастазами в лімфатичні вузли та
печінку.

20.04.2016 – нагороджена
пам'ятною медаллю «30 років
аварії на Чорнобильській АЕС».

Померла від ракової інтоксикації у
віці 68 років.
Похована у м. Славутичі.

Урок літератури рідного краю у 7 класі

Тема: Євген Пилипович Гуцало. «Діти Чорнобиля» – збірка правдивих оповідань про трагічне буття дітей після Чорнобиля, скорботна наука майбутньому поколінню.

Мета уроку. Навчати учнів на прикладі художнього слова цінувати життя, навколишнє довкілля для наступних поколінь, своє здоров'я, розуміти необхідність бути компетентними спеціалістами у своїй сфері заради безпеки людства на планеті, проявляти співчуття, увагу до чужого горя, шанувати пам'ять загиблих пожежників-чорнобильців, розвивати уміння міркувати з приводу поставлених теми, ідеї, головної думки, проблематики твору,

Обладнання: мультимедійне обладнання, портрет Євгена Гуцала, збірки оповідань Євгена Гуцала «Діти Чорнобиля», кущ калини імпровізований, буктрейлер до збірки «Чорнобильський вітер по душах мете...», портрети рятувальників, загиблих пожежників.

Епіграф до уроку:

Чорнобильський вітер по душах мете,
Чорнобильський пил на роки опадає,
Годинник життя безупинно іде,
А пам'ять, а пам'ять,
Лиш пам'ять усе пам'ятає...

Перебіг заняття:

I. Повідомлення теми, мети заняття. Озвучення епіграфу до уроку.

1.1. Вступне слово учителя як очевидця подій.

Тривожною видалася весна 1986 року, коли довелося через аварію на Чорнобильській АЕС, вервечкою в 34 автобуси, вивозити з села Неданчичі та решти сіл Ріпкинського району Чернігівської області всіх учнів, крім випускників 10 кл., яких влада залишила складати екзамени(!!!), до далекого міста Суми в дитячий табір, і потім розриватися між ним та літньою сесією в Ніжині. До того ж батьки не розуміли, що таке радіація, діти плакалися їм і просилися додому, а ті їх потихеньку забирали, перекидаючи валізу через паркан табору, ніщо їх не зупиняло: ні турботливі вихователі, ні цікаві розваги і смачний обід у їдальні та зустріч з чеськими ровесниками... Додому, тільки додому, до рідних Неданчич, де поруч із буянням бузків, вишень, обіпнуті плівкою колодязі та руді сосни, постійний гуркіт в небі гелікоптерів, додому..., а ти у своїх дев'ятнадцять несеш повну відповідальність за цих дітей. Гримання директору табору... І ось нарешті перше вересня... Розпочинають поруч із

Неданчичами будівництво м. Славутича. Перше поселення Якір для будівельників на п'ятнадцяти комфортабельних кораблях і селище Лісове.

Не раз доводилося чути спогади про таку ж евакуацію дітей теж від очевидців тих подій, нині учителя початкових класів Славутицького ЗЗСО I-III ступенів ЗЗСО I-III ступенів №3 Кибенок Ніни Василівни та директора Славутицького ЗЗСО I-III ступенів №2 Ігнатової Алли Володимирівни, мешканців м. Чорнобиля.

Ця подія стала вже темою... Інакше, мабуть, і не скажеш.

Тож і письменники, уважні до болю народу свого, пишуть про Чорнобиль. Не залишалися й осторонь від цієї скорботної теми Ганна Чубач, Дмитро Павличко, Григорій Каранда, Ю. Щербак, Іван Драч зі своєю поемою «Чорнобильська мадонна», Ліна Костенко з поетичними словами:

Яка орда нам гідність притоптала?

Якщо «Наука потребує жертв» -

Чому ж не вас вона перековтала?

Хто нас образив, знівечив, обжер?

Загадили ліси і землю занедбали.

Поставили АЕС в верхів'ї трьох річок.

То хто ж ви є, злочинці, канібали?!

Ударив чорний дзвін. І досить балачок.

Торкається „різцем болю” цієї теми і Євген Гуцало. Він пише так, щоб його слова звучали правдиво і відверто, бо в літературі все робиться людьми сучасними і, перш за все, для сучасників. Збірка оповідань "Діти Чорнобиля" побачила світ 1995-го року, ставши лебединою піснею Євгена Гуцала, бо, на превеликий жаль, автор передчасно пішов у вічність 4 липня 1995 року. Трагедія Чорнобиля – основний зміст цієї книжки. Україна після атомної катастрофи 1986 стала скорботною чорнобильською матір'ю для українського народу, і весь світ живої природи став її невинною жертвою. Книга Євгена Гуцала «Діти Чорнобиля» – це правдиві розповіді про трагічне буття юних героїв – уже після Чорнобиля. Твори Євгена Гуцала – це подорож людської душі-зустрічі з натурами чистими і нелукавими, пошуками добра і справедливості. Село для нього – цілий живий материк разом з тисячами милих серцеві людей. Ви пригадуєте вивчене у п'ятому класі оповідання Євгена Пилиповича Гуцала «Лось». А також його самобутні книжки "Олень Август" (1965), "З горіха зерня" (1969), "Дениско" (1973), "Саййора" (1980), "Пролетіли коні" (1984), "Без дороги ходить дощ" (1992) назавжди ввійшли до золотого фонду вітчизняної дитячої літератури.

II. Опанування теми. Перегляд буктрейлера (10 хвилин) до збірки «Діти Чорнобиля» – «Чорнобильський вітер по душах мете» зі словами (озвучують задалегідь підготовлені учні):

Чорних дат у людства є немало,
Кожна з них – це міна під прогрес.
Найстрашніше, що усіх спіткало, –
Лихо на Чорнобильській АЕС...
Не можна ні про що мовчати,
Горить тривогою чоло.
Ці вірші, роздуми і факти –
Це все було, було, було.

2.1 Виразне читання поезії напам'ять (випереджувальне завдання):

1. В бетонні плити схована трава,
Де напис: „По газонах не ходити!”
Та до живого тягнеться рука –
Пересторог не прочитали діти.
2. Через вікно не вивчиш дивосвіт,
Через екран не злиєшся з весною.
Вже на газоні бавиться малюк
І пестить землю босою ногою.
3. Чорнобиль сонце смерті засвітив
На предковічні яблукові віти...
Майбутнє світу в цьому малюці,
Для нього треба землю захистити.
4. Щоб неб лякали пусткою міста,
Щоб ріки не ставали мертвим морем,
І на газонах молода трава
Не поливалась променевим болем.

III. Випереджувальне завдання. Повідомлення учнів про «ті» події від очевидці Кибенок Ніни Василівни:

3.1. 26 квітня – Міжнародний день пам'яті жертв радіаційних аварій і катастроф. Чорнобиль... Це назва великого районного центру, що розташоване за 130 кілометрів від Києва. Його назва походить від назви гіркого полину чорно билки. Засноване місто було ще за часів Київської Русі. Чорнобиль дав свою назву і потужній атомній електростанції. Будівництво електростанції було розпочато 1971 року. 1983 року вже працювало чотири енергоблоки.

Але в історію Чорнобиль увійшов назавжди як місто, що дало назву одній із найбільших в історії людства катастроф. Чорною плямою на нашій блакитній планеті стала трагедія Чорнобиля.

До аварії у цій зоні проживало близько 110 тисяч чоловік і 13 тисяч – у районному центрі Чорнобиль. Ця страшна трагедія сталася вночі з 25 на 26 квітня о 1 годині 23 хвилини 40 секунд, коли всі спокійно спали. Над 4-м реактором Чорнобильської атомної станції пролунав вибух, розірвавши нічну

тишу. Це була трагедія не тільки України, а й для всього людства. Найбільшому радіоактивному забрудненню піддалися області України, Білорусі, Росії. Це територія з населенням 7,1 млн. осіб, із них **3 млн. дітей**.

3.2 Слово учителя. Зараз вважається, що найбільш розповсюдженою хворобою, викликаною викидом радіоактивних речовин в Чорнобилі, є рак щитовидної залози та лейкемія. Окрім того, говорять про збільшення кількості випадків вроджених патологій у дітей, а також про підвищення рівня дитячої смертності на забруднених територіях, хоча конкретних статистичних підтверджень цьому немає. Йшлося також про частішання випадків народження дітей із синдромом Дауна. Саме про таку «незрозумілу» хворобу йдеться у творі Є.П. Гуцала «Чорнобильська дівчина Калина».

IV. Робота над змістом оповідання «Чорнобильська дівчина Калина»

4.1. Слово учителя. Зовсім не оптимістично закінчується оповідання „Чорнобильська дівчина Калина”. Знову – „чорнобильська”. Це слово чорною хмарою повисло над світом і ось вже другий десяток літ випромінює своє зло, калічаючи одних, забираючи життя інших, ламаючи долі людські, відбиваючи, як дзвін, роки, час, долі на „до” і „після”

4.2. Повідомлення учнів. Є в Україні такий кущ – калина, її обов'язково саджало молоде подружжя біля своєї хати на подвір'ї, і обов'язково біля покутного вікна – як оберіг, як символ щастя для родини. І ось цей оберіг, цей „символ щастя” скривджено, і вже бачиться не маленька дівчина Калина, а вся моя скривджена Україна. Хто допоможе їй, хто захистить? Лише самі ми, і так, як це робить маленький Любомир, приносячи меду маленькій сусідці, якому так чудно ще, що й маленький кущ, що росте на їхньому обійсті, і ця сусідська дівчинка названі однаково – Калина.

4.3. Переказ учнями короткого змісту твору.

1. Щасливо жилося Калинці „до трагедії”: поруч були батьки, а в них було сподівання на майбутнє, а що ж тепер... А тепер – все після. І батьки десь поїхали „на заробітки”, бо в цьому селі немає для них роботи. Скривдити сотні тисяч сімей було кому, а допомогти врятувати – вже нікому. Пілати, що ж ви руки вмиваєте?! (Пілат – біблійний персонаж, який жаліє скривджених, але, коли треба реально допомогти, він вмиває руки). І залишилась маленька дівчина Калинка жити у своєї баби Явдохи.

2. Трохи незвичайно Любомирові, що не Калина, відоме жіноче ім'я, а саме Калина звати цю дівчинку. І варто побачити йому десь у селі калину, як у нього мимоволі злітає з язика – „О, калина!” Чому так? Та тому, що цей маленький хлопчик, пізнаючи світ, навчений в ньому бачити добро. Це так стає зрозуміло, коли його мати, без будь-яких, мабуть, і не потрібних, пояснень, відсилає переселенці з хлопчиком гостинці. Не несе сама, а відправляє дитину. Вчить хлопчика милосердя і доброти до скривдженої долею дівчинки. І не сварить,

коли син „одягає, прикрашає кущ калини дівочою „биндою” (стрічкою), що знайшов у скрині.

3. І ніяк не допомагає ні мед, ні турбота ближніх, ні любов навіть сусідської жінки, мудрість якої – в простоті її: „змарніла з лица Калина, і в очах її прозорий сум”. Чому люди такі погані, „злі”, брешуть одне одному, обманюють... і на землі так роблять, що земля не родить...” Всі завинили. Калині хочеться знати, в чому її вина. То в чому ж? Не можуть ще дати відповіді ні Любомир, ні сама Калина, ні ми з вами. Бо немає вини Калини, вона змушена спокутувати чужі гріхи.

4. Хочеться вірити, що повернеться дівчина ще в село, що одного дня набіжить Любомир, і вже не хата на замку, а відчинені двері з Калиною на порозі зустрінуть його. Тому й не підпускає матері хлопчик до калинового куща, не дає ламати вже достиглі кетяги калини. Послухала мати і не стала ламати куща, що „сяє червоними ягодами та рядком червоного намиста”.

4.4. Виразне читання твору за особами (с.23):

Від автора. Сільське подвір'я. Видно причілок хати з вікном, під вікном лавчина. Трохи далі на куті хати ближче до загорожі великий кущ калини. На лавчині сидить дівчинка. З-за куща калини несміливо підходить хлопчик трохи старший за неї.

Любомир: Як тебе звати?

Калина: Калина.

Любомир: Може, Килина?

Калина: – Ні, Калина... Калина, хіба не чув такого імені?

Любомир: Хто тебе так назвав?

Калина: А батько з матір'ю. Я була маленька, то не пам'ятаю, як вони мене називали. Ми сюди приїхали із Чорнобиля, я тепер живу у баби Явдохи, а батьки десь поїхали на заробітки. А ти Любомир, правда? Мені баба Явдоха казала, що ти Любомир. А я й не чула такого імені.

Любомир: А ти Калина, о!

Калина: Ти Любомир, о!

Від автора. Обоє радісно сміються, аж у долоні плещуть, повторюючи: Любомир, Калина! Із вулиці чути жіночий голос.

Мати: Любомире, а йди додому!

Любомир: Та вже йду! Калина, Калина, піду, бо мати кличе.

Калина: Добре, йди.

Від автора Любомир зупинився біля куща калини.

Любомир: І дерево – калина, і дівчинка – Калина. Як же це. От для прикладу: зозуля сіла на калину. Або, вітрисько гне калину. І про ягоди. Зелені ягоди на калині, й коли дозріють? Якщо дівчина калина носить бинду, то й дерево можна пов'язати?

Від автора. Іде до свого подвір'я, повертається і прив'язує червону стрічку на кущ калини. Виходить його мати.

Мати: Ти моєю биндою перев'язав калину?

Від автора. Любомир мовчить, опустивши голову.

Мати: А нащо ти материну бинду – на калину?

Любомир: Стара бинда... Хіба не гарно?

Мати: Та гарно. Наче молода дівчина стоїть надворі.

Любомир: Еге! Як дівчина!

Мати: Стоїть і стоїть... Жде когось... Хай стоїть у бинді, може когось і дочекається... А ти, синку, з отією переселенкою товаришуєш? То занеси їй оцю голубу косинку, я в райцентрі купила для неї. Може, невісточка для мене виросте?

Любомир: Що? Яка невісточка?

Мати: Тільки не додумайся запнути нашу калину біля воріт ще й хусткою!

Любомир: І набалакаєте ото... Косинка... І як я її понесу?

Мати: Ногами, ногами...

4.5. Інсценізація учнями уривків тексту оповідання «Чорнобильська дівчина Калина».

Від автора. Мати повертається до хати, а Любомир через паркан заглядає на сусідське подвір'я. Побачив, що там ходить дівчинка. Заходить. Любомир підбігає до неї рішуче простягає косинку.

Любомир: Ось, візьми!

Калина: Що це?

Любомир: Хіба я знаю? Мати дала!

Калина: Ой, косинка голуба! Славна яка!

Любомир: (вдаючи дорослого) Вам усе гарне, аби тільки обновка! Ану запнися. (Дівчинка, ще не дослухавши його, вже запнула косинку).

Калина: (пританцьовуючи) Гарно?

Любомир: Вам в усьому гарно (бурчить)

Калина: Піду бабі Явдосі похвалюся. (іде до хати). Любомир теж повертається додому. Зупиняється біля калини, поправляє прив'язану стрічку. Посміхається сам до себе.

Любомир: Калина і калина! Дивно!

Мати: То що відніс дівчинці косинку? Гарно?

Любомир: Та відніс.

Мати: Не подумала зразу, віднеси їй ще слоїчок меду. Бачиш. Яка вона змарніла? Їй треба мед їсти, бо вона чорнобильська. Хай щодня закроплюється.

Любомир: Ви що за косинку говорили? Аби я на нашій калині не запнув? То я нашій калині цей мед згодую!

Мати: Ти все жартуєш, віднеси вже. *(Повертається до хати. Любомир заглядає з-за куща калини на подвір'я баби Явдохи. Там на лавчині сидить Калина і вишиває).*

Любомир: Ти вишиваєш? Тобі мати передала меду, щоб закропилася.

Калина: Дякую. *(ставить слоїчок на лавчину і все повертає голову, щоб хлопчик звернув увагу на косинку)*

Любомир: Чого ти весь час сидиш у квітнику? Давай побігаємо по нашому селу, я тобі покажу щось.

Калина: Сам піди подивися. А мені розкажеш.

Любомир: Ти що. Стара баба, щоб сидіти сиднем під хатою? *(Калина, сумно опустивши голову. Продовжує вишивати. Любомир зупинився, роздумливо).*

Любомир: Щоб таке нагледіти, щоб потім їй розказати? Бо Калині чомусь не ходиться, а лиш сидиться під хатою. І справді змарніла з лица, і в очах її прозорий сум. Ото й бачить стільки літа, стільки й сидить в баби Явдохи під хатою...

Трохи постоявши, Любомир знову повертається до дівчинки

Калина: Так і гроза збирається.

Любомир: І справді. Послухай-но. Як гримить грім. То колісниця гуркоче в небі!

Калина: Яка колісниця?

Любомир: Пророк Ілля їде на колісниці, і так гримить, бо с сердиться.

Калина: На кого сердиться? За що? А ти звідки знаєш?

Любомир: мені розказувала моя баба Фросина... Пророк Ілля сердиться на всіх людей, Що вони отакі. Що...

Калина: Які?

Любомир: Ну, погані... Злі, брешуть одне одному, обманюють... І на землі роблять, що земля не родить.... Пророк Ілля сердиться на всіх, бо всі завинили.

Калина: І на мене сердиться?

(Від несподіванки хлопець торопіє)

Любомир: Я не знаю, Мабуть, ти не винувата ні в чому.

Калина: Не винувата? *(з надією)*

Любомир: Ага, не винувата! В чому ж ти могла завинити? Побігли! То Ілля їде на колісниці! Баба Фросина каже, що до нього можна підсісти в колісницю.

Калина: Пророк Ілля може всіх взяти?

Любомир: Ні, не всіх. Баба Фросина каже, що тільки дітей, тільки не винуватих. Щоб вони в небі проїхалися на колісниці. Ти ж не винувата, побігли!

Калина: І ти побіжиш доганяти колісницю?

Любомир: Побіжу, з тобою побіжу!

Калина: То біжи... *(сумно, схиляється над вишиванням, за якусь мить підводить до хлопця очі)* То чого ж ти не біжиш?

Любомир: А ти? Не хочеш?

Дівчинка заперечливо хитає голівкою в голубій косинці

Калина: Не хочу. Не можу.

Дівчинка встає і поволі їде в хату. Любомир залишається в задумі.

Виходить його мати.

Мати: що заніс меду своїй чорнобильській невісточці? Бо марніє й марніє. Треба її лікуватися, батьки її десь далеко поїхали на заробітки, досі немає додому, а баба Явдоха нездужає сама, щоб завести онуку в лікарню. Скоро дозріє наша калина, наламаєш. Щоб занести їй спілих ягід.

Калина виходить на подвір'я сідає на лавчину з малюванням. Любомир поспішає до неї.

Любомир. А над яром каштан зацвів!

Калина: Брешеш! Каштани цвітуть весною, а зараз осінь.

Любомир: Весною цвів, а зараз вдруге. Не віриш – ходімо подивишся, ось так зараз візьму на руки і понесу!

Калина: Куди?

Любомир: А до каштана. Щоб подивилася – цвіте.

Несподівано дівчинка починає плакати.

Любомир: Чого ти плачеш? *(сторопіло)*

Калина: Не знаю. Сльози самі течуть...

Любомир: *(трохи помовчавши)* А в нас під хатою дозріває калина. Поможеш ламати кетяги?

Калина: *Поможу (каже дівчинка, витираючи сльози і повертається до хати. Любомир теж їде.)*

Любомир: Вже так багато наслухався балачок про Чорнобиль і тих людей чорнобильських. Кажуть мати з бабою, що то у них кров порчена стала, а коли порчена кров, то й світ не милий, то й жити не хочеться... кажуть мати з бабою, що якби їм усю кров поміняти - полегшало б. Як удруге на світ народилися б. Ото й харчі всякі здорові треба: і мед, і молоко, і ягоди. А хіба у них молоко здорове? Чи ягоди здорові?

Хлопець заходить до своєї хати.

Від автора: Пройшов деякий час. Значно похолоднішало. Дівчинка уже не виходить на вулицю з вишиванням чи малюванням.

Любомир підходить до вікна стукає, але ніхто не відгукується

Любомир: Калино, ти де? Калино!

Мати: Хіба не знаєш? Занедужала, кров у неї хвора, то баба Явдоха повезла онуку в лікарню до Києва. Вже з тиждень, як повезла. Ой, горе наше велике...

Любомир: А ягоди з нашої калини їй допоможуть?

Мати: Допоможуть. Мають допомогти.

Мати з кошиком підходить до калини, щоб ламати. Хлопчик побачив, стає перед нею з розчепіреними руками:

Любомир: Не ламайте!

Мати: Що це з тобою, дитино?

Любомир: Мамо, не ламайте, не треба!

Мати: Дозріли ягоди, пора обламувати... Це ти намисто почепив на дерево?

Любомир: Я почепив, я...

Мати: Як дівчині?

Любомир: Як дівчині! Як дівчині почепив!

Мати: А я й не бачила досі

Любомир: Почекаймо Калину з лікарні, тоді обламаємо. Хай видужає! Авжеж? Тоді обламаємо!

Мати: Це така в тебе калина дорога?

Любомир: Авжеж дорога!

Мати: Калина така дорога, наче дівчина.... Почекаємо, аби тільки видужала.

Любомир: Видужає, наша калина допоможе.

Мати бере кошик і повертається до хати. Любомир поправляє намисто на калині і теж іде слідом.

4.6. Від автора (діти читають напам'ять):

Бліді, неусміхнені, зболені й кволі -

То діточки наші, як свічечки, тануть,

Кого їм просити, благати, молити,

Кричати, щоб чути було в небесах:

- Врятуйте нас, люди!

- Так хочеться жити!

Полином буяє Чорнобильський шлях.

V. Тестування за змістом твору й отримання оцінок:

- Хто автор тексту?

- Як звали друга дівчинки?

- З ким жила дівчинка в цьому селі?

- Як звали бабусю Калини?

- Хто купив Калині голубу хустинку?
- Що передав Любомир Калині аби вона закроплювалася?
- Якої пори року відбувалися події описані в оповіданні?
- На чому їхав пророк Ілля по небу під час грози?
- Кому в криницю кинули дохлого kota?
- Де Любомир взяв червоне намисто?
- Що у Калини було хворе?
- Куди бабуся відвезла Калину?
- Де поділися батьки Калини?

VI. Обговорення змісту оповідання «Скажений чорнобильський собака».

6.1. «Скажений чорнобильський собака». Слово вчителя.

Під час чорнобильського лиха постраждало багато тварин. Читаючи твір, ми вболіваємо за маленького героя Грицька, якому важно осмислити, чому не місце Пальмі у їхньому селі, мати теж проти Пальми, бо вона турбується за життя свого сина. Пояснення аргументоване: Чорнобиль. Тоді, одразу після трагедії, не могли нічого пояснити дорослі, що вже говорити про дітей! У чому ж тоді біда? Чому не можна Пальму залишити біля себе. Одразу стикаємось зі злом, заповіданим тварині людьми, вони рятували свої сім'ї, себе, а до тварин діла не було.

6.2. Короткий переказ учнями змісту твору

1. Підслухавши страшну розмову матері з дідом Кирилом, Грицько тікає з Пальмою до лісу. Мати прислухається до дідової мови за будь-що: „Собака заразний, тому й треба позбутися його”. Із розмови діда Кирила й матері ми дізнаємося, що дід скаже річ ще страшнішу: „Собаку біля їхнього села до дерева прив'язали люди, теж „заражені”, а самі „чкурнули в світ поміж людей, щоб заражати їх”.

2. Грицька навчили любити світ. Навчили берегти дерево в лісі, колосок у полі. Коли Грицько, рятуючи Пальму, потрапляє до лісу, то „замазує дюрوماху, бо це рана; березі болить”. Грицькові жаль берези, жаль Пальми і він подитячому прагне захистити безневинну Пальму. „Вечоріє, уже б, здавалося, пора й до села повертатись. Але як ти повернешся, коли там таке страшне чатує на Пальму”. „Пальма ні в чому не винувата... Я тебе нікому скривдити не дам”. Мати таки не дала скривдити Пальму, що привела цуценят. Радіючи, Грицько міцно стискує материну руку. Дякував би й дякував, що мати в нього така милосердна...”

6.3. Виразне читання уривків оповідань.

Слово вчителя. На добрих мотивах закінчується це оповідання, залишається якась надія і в Грицька, і в матері, і в Пальми, яка лежить

неподалік біля своїх цуценят і „щасливо всміхається”. Хочеться вірити, що у всіх у них є майбутнє.

6.4. Учні діляться враженням від прочитаного. Роблять висновки про долю чорнобильських тварин. Згадують про своїх улюбленців.

6.5. Спогади вчителя для учнів, як очевидця.

Заради власної небезпеки, ми повинні розуміти, що Чорнобиль не відходить у минуле, як і японські журавлики з міста Хіросіми й Нагасакі, як події Фукусіми. Пам'ятаю, як часто в п'ятницю, ще до аварії, разом з колегами, учителями Неданчицької середньої школи, приїздили до м. Прип'яті, яке радувало нас гомінливим дитячим галасом у дворах, прекрасними зеленими проспектом ім. Леніна, вулицями Спортивною, ім. Курчатова, ім. Лесі Українки, річкою Прип'ять та іншим. Заздрили тим, хто мешкав у цьому місті. Дизель - поїзд Чернігів- Янів простував 45 хвилин. Мешканці села Неданчичі їздили у ту місцевість по ягоди чорниці у густющі ліси, сходили на станції Товстий Ліс, Машево. Пересікали територію Білорусії без ніяких кордонів. І пам'ятаю ту суєту, коли йшли дизелі уже 28 квітня 1986 року, наповнені людьми з навколишніх сіл, на плечах за «ганацьким-білоруським» звичаєм зв'язані вузли з нехитрим скарбом, та стурбовані вирази облич, бо покидали домівки на три дні, а виявилось на все життя, боляче було дивитися на це. В Неданчичах люди здавали домашній скот: пити молока не можна було. Проте дітей з села евакуювали лише через місяць, у травні, залишивши випускний клас. Пам'ятаю, як організувала для них свято Останній дзвоник, на якому замість школи, стояло лише дванадцять учнів. Вчителі ходили на уроки, а я, як педагог-організатор, зобов'язана була апаратом (який показував учитель Алімов Євгеній Абдулайович з НВП (Захисту Вітчизни) учням, вимірювати рівень радіації і передавати інформацію у район. Пізніше виявилось, що апарат показував неправильно, занижував дані.

Тривога, незрозуміння, що відбувається. Згадую сусідів Григорія та Галину, які померли молодими з незрозумілих на перший погляд причин: займалися сільським господарством, не вживали алкоголь, не курили та були цілком здоровими людьми. У якийсь момент захворіли та дуже швидко «згоріли». Коли почали шукати причини, з'ясувалося, що господар з міської квартири, що була у Прип'яті, умудрився в свій будинок у с. Неданчичі перевезти килими, посуд, деякі меблі, які «фонили», так, люди, незрозуміючи, що роблять, продовжували знищувати себе, здорових людей, поза зоною відчуження заради наживи.

Згадую також розповідь працівника «ЮжЕнергомонтаж» Кукрака Григорія Володимировича, тата двоюрідного брата мого сина Ігоря, мешканця с. Йолча Гомельської області та міста Прип'яті, який пропрацював на ЧАЕС 34 роки: «У п'ятницю 25 квітня 1986 р. вночі тесть Купрієнко Митрофан Петрович,

мешканець с. Неданчичі, рибалив на Дніпрі, прийшов о третій годині ночі і повідомив про незвичайне зарево над Білорусією: «Я бачив виверження полум'я, щось у вашій Білорусії сталося...», і це було за 50 кілометрів від станції Янів, отже, неважко здогадатися, на яку висоту піднявся чорнобильський вулкан і поніс його вітер на Білорусію та Скандинавію.

Коли приїхали 28 квітня 1986 року на зміну, пригадує Григорій Володимирович, то побачили пащу зруйнованого четвертого блоку. Перед нами постало завдання: відсікти 41 відмітку на третьому блоці. З нами працювали «партизани», багатьох уже немає в живих, їх кидали на найнебезпечніші майданчики, зокрема на так званій «дах». Ми після вибуху мали закріпити вентиляційну трубу, котра накренилася. Хлопцям московська фірма обіцяла велику винагороду: на бригаду з дванадцяти чоловік (шість з них пізніше стали славутичанами, і їх уже нема в живих) 330 тисяч рублів. Висота труби -56 метрів, працювати слід було на 72 відмітці, це горезвісна «криша». Я відмовився: дружина була вагітна, а мій кум і колега Йовенко Володимир Михайлович, уроженець с. Берізки Брагинського району Гомельської області, він же мешканець м. Прип'яті, тато двох тоді маленьких дітей, погодився на цю роботу: «Якщо не я, то хто ж..», і отримав чимале опромінення, онкологію, дружині ж пізніше довелося ледь не «випрошувати» у бюрократів другу групу інвалідності чоловіку, бо сам він уже не міг цього робити, часто доводилося слухати: «А я тебе туди не посилав...», а були ж так звані псевдоліквідатори.

Прожив Володимир Михайлович після цього лише вісім років, помер у 56 років. Мешкали ми тоді уже в м. Києві, по вулиці М. Бажана, як евакуйовані. Багатьох моїх колег забрало це горе. А я живу. Проте не маю пенсії чорнобильця, тільки посвідчення ліквідатора. Фірма була московська, її реорганізували, довідку про підтвердження моєї діяльності, взяти нігде. От і отримую звичайну пенсію, болять ноги, але я живу і дякую Богу, виростив достойного сина, а от дружина Кукрак (Купрієнко) Світлана Митрофанівна, померла від онкологічної хвороби, присвятивши вихованню дітей у санаторному садочку м. Києва 34 роки. Не стало її у 56 років. А я живу, живу...»

VII. Домашнє завдання: прочитати оповідання Є.П. Гуцала «Дитя від стронцію», «Різдвяне оповідання», «Зозуля».

VIII. Підбиття підсумків уроку. Шановні учні, життя продовжується завдяки тим героям – пожежникам, які вступили в бій не тільки з вогнем, а й невидимим ворогом – радіацією. Тож повернімося до нашого епіграфу уроку:

Чорнобильський вітер по душах мете,
Чорнобильський пил на роки опадає,
Годинник життя безупинно іде,

А пам'ять, а пам'ять,
Лиш пам'ять усе пам'ятає

І вшануймо пам'ять Акімова Олександра Федоровича, БАРАНОВА Анатолія Івановича, БРАЖНИКА В'ячеслава Степановича, ВАЩУКА Миколи Васильовича, ВЕРШИНІНА Юрія Анатолійовича, ДЕГТЯРЕНКА Віктора Михайловича, ІВАНЕНКО Катерини Олександрівни, ІГНАТЕНКА Василя Івановича, КІБЕНКА Віктора Миколайовича, КОНОВАЛА Юрія Івановича, КУДРЯВЦЕВА Олександра Геннадійовича, КУРГУЗА Анатолія Харлампійовича, ЛЕЛІЧЕНКА Олександра Григоровича, ЛОПАТЮКА Віктора Івановича, ЛУЗГАНОВОЇ Клавдії Іванівни, НОВИКА Олександра Васильовича, ПЕРЕВОЗЧЕНКА Валерія Івановича, ПЕРЧУКА Костянтина Григоровича, ПРАВИКА Володимира Павловича, ПРОСКУРЯКОВА Віктора Васильовича, ТИТЕНКА Миколи Івановича, ТІШУРИ Володимира Івановича, ТЕЛІЯТНИКОВА Леоніда Петровича, ХОДЕМЧУКА Валерія Ілліча, ШАШЕНКА Володимира Миколайовича покладанням квітів до меморіала Героям чорнобильцям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баришнікова, С. В. Чорнобильська дівчина Калина : Тести [Електронний ресурс] // На урок. – Режим доступу : <https://naurok.com.ua/test/chornobilska-divchina-kalina-320532.html>. – Назва з екрана.
2. Буктрейлер за оповіданням «Чорнобильська дівчина Калина» зі збірки «Діти Чорнобиля» Євгена Гуцала [Електронний ресурс] // Бібліотека ім В. Катаєва. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=DZRJybhCyNs>. – Назва з екрана.
3. Герої-ліквідатори [Електронний ресурс] // ДСП ЧАЕС. – Режим доступу : <https://chnpp.gov.ua/ua/about/labour-glory/heroiklikvidatory>. – Назва з екрана.
4. Гуцало, Є. Діти Чорнобиля [Текст] / Є. Гуцало. – Київ : Соняшник, 1995. – 103 с.
5. Інсценізація оповідання Є. Гуцала «Чорнобильська дівчина Калина» [Електронний ресурс] // На урок. – Режим доступу : <https://naurok.com.ua/inscenizaciya-opovidannya-gucala-chornobilska-divchina-kalina-120819.html>. – Назва з екрана.
6. Морозюк, Н. Філософія добра і зла в оповіданнях Євгена Гуцала [Електронний ресурс] / Н. Морозюк . – Режим доступу : <https://ukrlit.net/article1/1961.html> . – Назва з екрана.
7. Поезія катастрофи. Найзворушливіші вірші про Чорнобиль [Електронний ресурс] // Український контент. – Режим доступу : <https://kontent-ua.com/2016/04/poyeziya-katastrofi-nayzvorushlivisha-p/>. – Назва з екрана.

РОЗДІЛ III. УРОКИ ДЛЯ 10-11 КЛАСІВ

*Яшуніна Людмила,
учитель російської мови й літератури
Славутицького ЗЗСО № 1
Деркач Марина,
учитель української мови й літератури
Славутицького ЗЗСО № 1*

Сценарій вечора-реквієму «Дзвони Чорнобиля»

Сцена оформлена: на задній стіні з верхнього лівого кутка до низу правого по діагоналі прикріплені стрічки червоного і чорного кольору, які проходять через великий український вінок, розміщений посередині; справа - виставка «Герої не вмирають» (фото загиблих пожежників на ЧАЕС), знизу - запалені лампадки і букет червоних гвоздик, оповитих чорною стрічкою.

На сцену по черзі виходять діти і читають поезії.

1. Хай знають діти та онуки

Про подвиг діда і отця.

Там, де були безсилі руки,

Зуміли вистоять серця,

І зупинить вогненне море,

І протистояти біді.

І сила та, що світить зорі

Їм покорилася тоді.

2. Душевні, добрі, сильні, вперті -

Змогли стихію подолать.

Комусь прийшлося назавтра вмерти,

Комусь ще довго помирать.

Бій без траншей і без окопів...

Він увійшов у пам'ять літ.

Спасли чорнобильці Європу,

А, може, навіть, цілий світ.

3. Став край наш зоною, де атом

Людській долі обпалив,

Хоч можна тут перебувати,

А жити й Бог сам не велів.

Мовчать чорнобильські дзвони,

І на межі тисячоліть

Дамоклів меч цієї зони

Над світом стомленим висить.

4. Наш чорний біль - зоря полинна,

Далекі обрії в імлі.
Чорнобиль в серці України,
А тінь його – на всій землі.
Відкриє в ньому хай планета
Тривогу, гордість і журбу,
І велич душ людських безсмертну,
Й чиюсь байдужість і ганьбу...

**На сцену вибігають кілька дівчат і хлопців. Вони сміються, жартують.
Зупинилися біля лавочки, дехто сідає.**

Перша дівчинка. Уже й весна, скоро Перше Травня. А там через місяць і випускні екзамени.

Друга дівчинка. Я на травневі свята поїду в Київ на парад.

Перший хлопчик. Та тебе туди і пустять: на парад!

Друга дівчинка. Ну не парад, а на демонстрацію, яка різниця. Головне, що я буду на святі, пройдуся у святковій колоні по Хрещатику.

Другий хлопчик. Пощастило тобі, що в тебе в Києві тітка, а ми будемо вдома святкувати, правда, дівчатка?

Третя дівчинка. Яка чудова ніч. Подивіться, небо чистечисте.

Перша дівчинка. А знаєте, як про таку ніч сказала Ліна Костенко?

Третя дівчинка. Ні, а ти знаєш?

Перша дівчинка. Так, ось послухайте:

Буває час, що спіпну від краси,
Спинюсь не тямлю, що воно за диво,
Оці степи, це небо, ці ліси,
Усе так гарно, чисто, незрадливо.
Усе, як є – дороги, явори,
Усе моє, все зветься Україна.
Така краса, висока і нетлінна,
Що хоч спинись і з Богом говори.

Третя дівчинка. Прекрасні рядки, ніби про наше село.

Перший хлопчик. Так, у нас тут гарно, і робота буде поряд. Я після школи піду до татка на атомну працювати.

Перша дівчинка. Еге ж, так зразу тебе там і візьмуть, коли ти професії не маєш.

Другий хлопчик. Візьмуть. Мені дядько казав, що молодих беруть і посилають учитися на любую професію. Ти вивчишся і повертаєшся на атомну уже з дипломом, а у нього ж і батько там працює, так що буде сімейна династія.

Друга дівчинка. Клас! (Чути голос Галі, час уже іти додому.)

Мамо, я вже йду! (Чується вибух, задзвонили дзвони.)

Третя дівчинка. Ой, що це? Наче грім.

Перший хлопчик. Який грім? Подивися, яке небо чисте! „Хоч спинись і з Богом говори”.

Другий хлопчик. Подивіться, що там, над Чорнобилем?

Перший хлопчик. Як красиво...Та це ж полум'я пожежі (усі дивляться в одному напрямку).

Перша дівчинка. А що, як то атомна зірвалась?

Хлопчик. Та ти що? Наша атомна безпечна. Нам на уроках цивільної оборони що говорили? Ану, пригадайте! Небезпечні тільки атомні бомби, а атомні станції цілком безпечні, бо це ж мирний атом!

Третя дівчинка. Навіть вірш про це є:

Народе мій, поки що небо
Лягає на ніч у Дніпро,
Я на сторожі біля тебе
Поставлю атом і добро.

М. Вінграновський

Друга дівчинка. Справді, пам'ятаєте, як у школі проводилося тренування з цивільної оборони?

Перший хлопчик. Ну? Нам казали, що якщо виникне якась небезпека, то обов'язково буде оголошено по радіо чи сирени включать, щоб попередити людей.

Другий хлопчик. Вірно! Зараз ніякого попередження немає, значить нічого страшного не сталося.

Друга дівчинка. Ну й горить! Треба буде завтра піти подивитися, що це там так палає.

Усі виходять. Звуки дзвону, який поволі стихає. На сцену виходить учень і читає вірш.

Чи буде квітень як завжди,
Дарунком весняної здоби,
Чи власним іменем біди
Ми назвемо його „Чорнобиль”?
Чи може викресли його
З календарів своїх, допоки
Нас теплий грітиме вогонь
Ще невідкритих ізотопів?
Безмежна мисль, немає меж,
Її спинити годі!
І ти, Чорнобилю, ти теж
Не маєш меж сьогодні.

О. Софієнко „Квітень”

На сцену виходять ведучі.

Перший ведучий. Чорнобиль – це назва невеличкого районного центру, що знаходиться за 130 кілометрів від Києва. Заснований ще за часів Київської Русі, стародавній Чорнобиль дав свою гірку назву потужній атомній електростанції.

Другий ведучий. Але в історію Чорнобиль увійде назавжди як місто, що дало назву одній з найбільших в історії людства техногенних катастроф.

Перший ведучий. Для України, для всіх, хто побічно причетний до трагедії Чорнобиля і її наслідків, час ніби розділився на дві частини: до 26 квітня 1986 року і після нього.

Другий ведучий. 26 квітня 1986 року почався відлік чорнобильської катастрофи. Вона вразила весь світ, приголомшила людей страшним розмахом незвіданої раніше біди, трагічні наслідки якої відчуватиме ще не одне покоління.

Перший ведучий. О 1 годині 23 хвилини 40 секунд, коли всі спали безтурботним сном, над четвертим реактором Чорнобильської АЕ несподівано розірвало нічну темряву велетенське полум'я.

Другий ведучий. Біда, що сталася, відгукнулася болем у серцях мільйонів людей, схвилювала міжнародну громадськість. Наша країна вперше зустрілася з такою грізною силою, як ядерна енергія, що вийшла з-під контролю.

Перший ведучий. Найпершим, у кого зупинилося на мить вибуху серце, був старший оператор Валерій Ходемчук. За ним незабаром помер на посту його друг Володимир Шашенюк, який заступив тієї ночі на зміну. Його обпаленого і опроміненого, винесли на руках пожежники. Він ще встиг простогнати: „...Там.. Валера...” і втратив свідомість. Більше вона до нього не повернулася. Тіло його вивезли із зони і поховали на першому сільському кладовищі. А Валерія так і не знайшли. Четвертий блок став для нього і могилою, і пам'яттю... Можливо, на тій бетонній стіні колись напишуть, що не реактор там похований, а він, Валерій Ходемчук.

По сипкому піску
Йшли невідомі ноги.
І вервечку чітку і легку
Своїх босих слідів
Пропечатали перед нами...
Бігли босі сліди.
А пісок тільки спалено вився,
Шепотів, шурхотів
В стежку шлейфом світився.
А ми – німо дивилися –
От проява неповна яка!

До Валерія Ходемчука?

І. Драч „Чорнобильська мадонна”

Другий ведучий. Їх було 28 – пожежників Чорнобиля. Вони першими прийняли найжорстокіший удар на четвертому блоці станції. Сьогодні їх називають „шеренгою № 1”. Ніхто із цієї шеренги не здригнувся, не відступив перед лицем неймовірної катастрофи.

Коли зловісна блискавиця
Сторуко в серце уп’ялась,
І обпалила ваші лиця
І в танку диком зайшлась;
Коли вже хмари спопеліли
У знавіснілому вогні, –
Ви ж смерть приборкати зуміли
На тім, останнім рубежі.

Перший ведучий. Першим ступив назустріч атомній біді начальник пожежного караулу лейтенант Володимир Правик. Ступив за бар’єр, за межу можливого. Ступив туди, звідки звичайна людська доля бере новий початок – у безсмертя. І стояв. Доки вистачило сили. Разом із ним у вогонь ступили пожежники, його підлеглі.

Другий ведучий. Ось на допомогу Правіку рвонувся Віктор Кібенок, який прибув на допомогу з Прип’яті. Леонід Телятников, начальник пожежної частини, побачив, як вони завжди з’являлися саме там, де комусь ставало нестерпно важко, де потрібна була їхня допомога.

Не мислячи про пишні фоліанти,
Впліта Вітчизна квіти у вінок.
Вам, хлопчики, герої-лейтенанти,
Володя Правик, Вітя Кібенок.

Л. Ошанін „Балада”

Перший ведучий. Станцію врятували. Усі 28 пожежників заступили її собою. Усі сміливо і до кінця виконали свій службовий обов’язок. Вступивши у вируюче полум’я, у смертельну небезпеку, якою дихав реактор, пожежники в ту ніч, не шкодуючи ні сил, ні самого життя, виконали присягу на вірність народу України.

Другий ведучий. Шість чоловік загинули на початку, прийнявши смертельну дозу радіації, решта – трохи пізніше згасли у московській клініці. Вони грудьми, життям своїм заступили мільйони людей. Болем відгукнулася ця трагедія у серцях мільйонів людей.

Показ фільму « Ночь длиною в 20 лет »

Голос за сценою:

Шумлять жита, як і раніше,

Пливуть у небі літаки.
За вас історія допише
Суворі подвигу рядки.

А. Затворний „Вогнецвіт надії”

Перший ведучий. А яка ж реакція Москви? Перші керівники брехали людям, що нічого страшного не сталося. Так, сталася невеличка аварія в Чорнобилі, але від цього людям нічого не загрожує. „Заспокойтеся, люди, усе в порядку, усе добре, нічого страшного не сталося. А крикуни, які створюють паніку, будуть покарані. Мешканців Прип'яті ми евакуювали на дві дні. Це тимчасово. Пожежу погасимо і люди повернуться в свої рідні будинки».

Учениця виконує пісню «Город, которого нет...»

Оголошується хвилина мовчання. (Звучить метроном)

Другий ведучий. Що це? Якої більшої кари і за що треба було наслати, Господи, на нашу Україну?

На всій планеті до сьогодні ти одна,
На сотні літ приречена, пригнічена.
Тут совість кожного тобою опромінена,
Тобою біографія омріяна.
Ти, ніби свіже унаочнення біди.
Чи ж коли-небудь цвістимуть сади?
Терпіть і ждять. Така тепер твоя судьба.
Терпи і жди. Триває наша боротьба.

В. Кордун „Зона”

Другий ведучий. Чорнобильська трагедія, як у дзеркалі, відбила наші стереотипи: стандартність мислення, прагнення до показухи, злочинне нехтування дисципліною, обдурювання народу.

Перший ведучий. Чи стане квітнева трагедія 1986 року для нас уроком біди, яку ми, самі того не підозрюючи, виношували в собі? Адже Чорнобиль починався задовго до аварії. Спочатку завершився духовний Чорнобиль. Чорнобиль наших душ.

Другий ведучий. Наша свідомість після Чорнобиля не могла залишитись такою, як була. Для багатьох людей, чесних і совісних, Чорнобиль став катарсисом, духовним очищенням і прозрінням. У нас в гостях ліквідатор аварії ... . Надаємо йому слово.

Виступ гостя (Забірченка О.)

Перший ведучий. Живи, Україно, живи для краси,
Для сили, для правди, для волі!

Другий ведучий. Шуми, Україно, як рідні ліси,
Як вітер в широкому полі.

Перший ведучий. Моя Україно, калино розквітла,

Ти в серці ясною зорею живеш.

Другий ведучий. Ти щастя моє, моє зоряне світло,
Ти в нашому серці, як сонце цвітеш.

Перший ведучий. Ми волі твоєї ровесники юні,
Ростемо з тобою, для тебе живем.

Другий ведучий. Цвіти, наша ненько, як цвіт на калині,
А ми твою пісню у світ понесем.

Звучить фоновий запис пісні „Боже, Україну збережи”.

Сценарій Дня пам'яті Чорнобильської трагедії

Тема: Пам'ять з полиновим присмаком болю

Мета: формувати в учнів патріотичні почуття гордості за старше покоління, повагу до ліквідаторів наслідків Чорнобильської катастрофи; вчити їх співпереживати, виховувати любов до рідної землі.

Ведучий. Ти відомий сьогодні кожному –

Не ім'ям своїм, бідною.

Тою вулицею порожньою

Понад прип'ятською водою...

Мій Чорнобиль! Зелений пагорбе!

У якому ти жив сторіччі?

Запеклись перестиглі ягоди,

Наче кров на твоїм обличчі.

Ведучий. Не із сторінок стародавніх літописів і не з легенд та переказів увірвалося у наше життя це лячне і моторошне слово – Чорнобиль. Важким колесом «прокотилася» Україною аварія на Чорнобильській атомній електростанції.

Ведучий. Чорнобиль – невеличке українське містечко, яких сотні в Україні. Весною потопало воно у свіжій зелені, вишневому та яблуневому цвіті. Влітку тут полюбляли відпочивати кияни. Їхали сюди звідусіль, щоб набратися здоров'я, подихати цілющим повітрям. Збирали гриби, ягоди, яких у місцевих лісах було чимало. Здавалося, що красу цього куточка українського Полісся ніщо й ніколи не затьмарить.

Ведучий. 1971 р. Неповдалік від Чорнобиля почали будівництво потужної атомної електростанції. 1983-го року стали до ладу чотири енергоблоки. Взялися за будівництво п'ятого. Згодом, за кілька кілометрів від станції виникло місто. Його назвали Прип'ять – за назвою тутешньої повноводної річки. Місто швидко розбудовувалося. Відкривалися школи, дитячі садки, лікарні, магазини...

Учень 1. (на екрані уривки відео з аварії)

Чорнобильський вітер по душах мете,

Чорнобильський пил на роки опадає.

Годинник життя безупинно іде,

Лиш пам'ять усе пам'ятає.

То дзвонять дзвони не Хатині,

Де слід залишила війна,
Це стогнуть землі України,
Де мирний атом не мина.
Він впав смертельною росою
На рай дібров, на зелень трав,
Свою чорною косою
Провів по розмаїттю барв.
І попелом покрились села,
І згнуло усе живе.
Пропали усмішки веселі,
Замовкло птаство лісове.
Лиш на отруєній землі
Небачена розкрилась квітка –
Про допомогу крик німий,
Між попелом остання іскра.
Запала тиша...

Ведучий. 26 квітня 1986 року. Цей день в історії нашого народу позначений знаком біди. Аварія на Чорнобильській АЕС нагадала про те, що люди не освоїли ту потужну енергію, яку самі породили. Гуде екологічний дзвін. Тривогою та болем наповнені його звуки.

Ведучий. Тривогою за майбутнє наших дітей та онуків гуде, стогне дзвін. І найгіршими нотами звучать в його голосі голоси Чорнобиля – катастрофи, яка сколихнула весь світ, примусила здригнутися усе людство, пам'ять про яку незагоєною раною ятриться в душі народу.

Ведучий. Чорнобиль... Слово це стало символом горя і страждань, покинутих домівок, розорених гнізд, здичавілих звірів.

Ведучий. У ніч з 25 на 26 квітня відлік часу став уже не мирним, а бойовим і аварійним. Відлік пішов на хвилини і секунди. О 1-ій годині 23 хвилини 40 секунд над четвертим реактором Чорнобильської атомної електростанції несподівано велетенське полум'я розірвало нічну темряву.

Ведучий. А місто спало. Була тепла квітнева ніч, одна з кращих ночей року, коли листя зеленим туманом покриває дерева. Спало місто, спала Україна, не знаючи про біду, що прийшла на її землю.

Ведучий. Ніяких сигналів про небезпеку. Жителі Чорнобиля і Прип'яті ще майже добу нічого не знали. 27 квітня урядова комісія прийняла рішення про евакуацію населення Прип'яті, а в місті проживало 50 тисяч жителів. За дві години людей вивезли... Їх забирали прямо з вулиць, дехто встиг захопити деякі речі. Ніхто ж не думав, що це назавжди... 29 квітня почалася евакуація з тридцятикілометрової зони. Реактор тлів до 6 травня. І тільки на десятий день

було вирішено розсекретити аварію на ЧАЕС, але про масштаби трагедії ніхто не говорив.

Учень 2 (на екрані уривки відео з аварії)

Зоря полинова горить
І досягає в дооколі
Порожні села, ниви голі,
Бур'ян, що з вітром гомонить.
Печаль і пустка – навіки.
Мов сльози, роси сребріють
І страшно, хижо, дико виють
В безлюдній Прип'яті вовки.

Ведучий. Спалах атомної біди сліпучим сяйвом висвітлив добро і зло, співчутливість і злорадство, правду і брехню. Тієї ночі на чергуванні було 50 чоловік. Усі до одного з честю виконали свій громадянський і службовий обов'язок.

Ведучий. Чорнобиль... Біда розчинилася в ароматі квітучих садів, у воді сільських криниць, пожовтила верхівки вічнозелених сосен. Та хіба тільки в них? Ця трагедія увійшла в усі хроніки людства. А що вже говорити про Україну?! Це незагойна рана для сотень грядущих поколінь.

Учень 3 (на екрані уривки відео з аварії)

Мій біль, мій жаль, моя біда
Моя ти пам'ять вічна.
Земля покинута й не та,
Отруєна й незвична.
Зелений край, колишній рай,
Краси шматки роздерті,
Отруйний дощ та чорний гай,
Тепер – це зона смерті.
Колючий дріт, залізний щит,
Богом полишена земля,
Сірий байдужий краєвид –
Мій біль, печаль моя...

Ведучий. Першими до реактора через кілька секунд після оголошення тривоги прибули пожежники караулу з охорони АЕС на чолі з начальником караулу, 23-річним Володимиром Правиком. За караулом Правика прибув караул його бойового побратима лейтенанта Віктора Кибенка. Вони ринули у вируюче полум'я – у смертельну радіацію не за наказом командира, а за наказом совісті. Рятували станцію і людей, не думаючи про себе, хоча знали, що наражаються на смерть.

Ведучий. «Розпечена маса заливала чоботи, обпалювала ноги. Важко було пересуватися, але бійці крок за кроком відвойовували у вогню площу. Кибенок не пам'ятав, як прибула допомога, він втратив свідомість. Коли прийшов до тями, запитав: «Як там?». Почувши «загасили», Віктор полегшено зітхнув».

Ведучий. На допомогу примчав і начальник пожежної частини Леонід Телятников. Люди слабшали від їдкого диму, нестерпної спеки і неймовірного болю. 28 пожежників двох караулів затулили собою не тільки станцію, а й усю Європу. Шість із них загинули майже відразу. О 4 год 50 хв пожежу було локалізовано.

Ведучий. Опроміненних пожежників відвезли до Москви. Московські лікарі з допомогою американського лікаря Гейла провели операції з пересаджування кісткового мозку. Але це не допомогло. Через 14 днів за 20 кілометрів від Москви на Микитинському цвинтарі було поховано 33 українців. Скромні плити нагадують нам і майбутнім поколінням імена героїв. Ось імена перших жертв чорнобильського полум'я.

ВОЛОДИМИР ПРАВИК (фото на екрані)

На момент аварії Володимирові було всього 23 роки... За місяць до трагедії у нього народилася донька. О першій годині 33 хвилині за бойовою тривоною було піднято караули лейтенанта Віктора Кибенка в Прип'яті. Правик передав в ефір сигнал № 3 – виклик на допомогу всіх чергових караулів чорнобильських і київських пожежних частин.

Лейтенант Правик зі своїми підлеглими гасив пожежу в машинному залі й протримався до приїзду допомоги. Володимир вийшов із пекельного вогню живим, але дістав смертельну дозу радіації. 11 травня 1986 року Володимир помер в 6-й клініці Москви. Посмертно нагороджений званням Героя Радянського Союзу.

ВІКТОР КИБЕНОК (фото на екрані)

Віктор разом із Володимиром Правиком закінчив Черкаське пожежно-технічне училище МВС СРСР. На момент пожежі був начальником караулу СВПЧ-6 охорони міста Прип'ять.

Прибувши на місце, Кибенок очолив розвідку пожежі. Для отримання смертельної дози було достатньо попрацювати 20 хвилин. Прибори дозиметрів зашкалювали – вони просто не були розраховані на подібну дозу радіації. Віктор, як і його друг Володимир Правик, був переправлений до Москви. Помер в один день зі своїм товаришем – 11 травня. Посмертно нагороджений званням Героя Радянського Союзу.

ВАСИЛЬ ІГНАТЕНКО (фото на екрані)

Народився 13 березня 1961 року в містечку Брагин у Білорусії. Був старшим сержантом, працював пожежником. Тієї ночі виносив з полум'я своїх товаришів, коли ті непритомніли. Помер Василь Ігнатенко в Москві, поховали,

як і його друзів, у Москві на Микитинському цвинтарі. Посмертно нагороджений орденом Червоного Прапора. 2006 року посмертно було присвоєно звання Героя України.

МИКОЛА ВАЩУК (фото на екрані)

Народився 5 червня 1959 року. Був командиром відділення 6-ї самостійної воєнізованої пожежної частини з охорони міста Прип'ять. Сержант внутрішньої служби.

Тієї ночі його відділення проклало пожежний рукав на покрівлю атомної електростанції. Микола працював на значній висоті, саме там, де був найвищий рівень радіації. Завдяки його зусиллям поширення вогню в сторону третього енергоблоку було призупинено.

Микола Ващук помер 14 травня у тій же московській клініці, що і його побратими. Похований на Митинському цвинтарі. Герой України.

МИКОЛА ТИТЕНОК (фото на екрані)

Народився 5 грудня 1962 року в Київській області. Пожежник 6-ї самостійної воєнізованої пожежної частини по охороні міста Прип'ять, старший сержант внутрішньої служби.

26 квітня о першій годині 35 хвилині прибув на пожежу. Разом із Кибенком, Ващуком та Ігнатенком гасив вогонь у реакторі, доки вистачило фізичних сил. Через півгодини гасіння пожежі у нього проявилися всі симптоми променевої хвороби. Він прожив трохи довше, ніж його товариші – помер 16 травня. Похований у Москві. Герой України.

ВОЛОДИМИР ТИЩУРА (фото на екрані)

Сержант Володимир Тищура, також діяв з боку пошкодженої активної частини реактора. Тільки після прибуття додаткових пожежних сил у тяжкому стані був вивезений з пожежі.

У Москві в клініці № 6 лежав у стерильній палаті, яка хлорувалася по кілька разів на добу. Але це не допомогло, Володимир пішов із життя першим.

Учень 4 (на екрані уривки відео з аварії)

Коли зловісна блискавиця
Сторуко в серце уп'ялась,
І опалила ваші лица,
І в танці дикому зайшла,
Коли вже й хмари спопеліли
У знавіснілому вогні, –
Ви смерть приборкати зуміли
На тім, останнім рубежі.
Не віддали їй на поталу
Світанків наших ніжний щем,
Ви, як один супроти стали,

Пекельним січені дощем.
У тій жорстокій веремії
Ви до кінця тримали бій
І пронесли свої надії
Крізь вогнецвіт своїх надій.
Шумлять жита, як і раніше,
Пливуть у небі літаки...
За вас історія допише
Суворі подвигу рядки.

Ведучий. Наш уклін, довічна вдячність загиблим та усім тим, хто, ризикуючи своїм здоров'ям і життям, брав участь у ліквідації наслідків аварії, відроджував і продовжує відроджувати до нового життя обпалену нашу рідну землю.

Ведучий. Вшануймо хвилиною мовчання пам'ять тих, хто віддав своє життя під час ліквідації Чорнобильської катастрофи.

Хвилина мовчання.

Ведучий. Чорний день Чорнобильської трагедії все одно непокоїть людей. Чорнобильська біда надовго залишиться в нашій пам'яті. Ще довго ми будемо відчувати на собі її наслідки, ще довго чутимемо її дзвони. Вони лунатимуть за тими, кого вже немає, кого не стане завтра, хто заплатив за чийось помилку своїм здоров'ям і життям.

Ведучий. Чорнобиль... Мертва зона... Порожні міста і села, безлюдні вулиці: залишені школи, будинки, дитячі гойдалки, що застигли, колючий дріт зони. Заростають деревами, кущами, травою опромінені села. Вони порожні, мертві. Поступово, тихо руйнуються хати.

Ведучий. Чорнобильський ураган вирвав людей із обжитих ними місць, відірвавши від коренів, що єднали з рідною землею.

Ведучий. Горем і болем увійшов у наше життя Чорнобиль, що розділив долю людей на «до» і «після».

Ведучий. Це мука і трагедія, це подвиг і безсилля, це пам'ять, це наш біль.

Учень 5 (на екрані уривки відео з аварії)

Впала з неба додолу потривожена ангелом зірка,
Покотилась до обрію, збурила зоряну синь.
На душі стало сумно, на устах стало солоно-гірко,
Бо Чорнобиль – трава – не полин.
Чом же ти, Україно, материнська вербова колиска
Знов така мовчазна, мов обпалена груша стоїш?
І течуть твої сльози, і болять твої роки так близько.
Чом не просиш у Бога здоров'я для діток своїх?
Ти завжди була з Богом, не нужденна ні хлібом, ні сіллю.

Як же ти допустила, щоб скалічили душу твою?
Впала з неба зоря, покотилась Чорнобильська зірка...
Сіра осінь прийде, готуватись до вічності треба,
І петля радіації стягує шию твою.
Встань, моя Україно, простягни свої руки до неба.
Знай, що Бог ще чекає молитву твою.

Пісня «Молитва»